

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการพัฒนาบ่อน้ำแร่ร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน เทศบาลเมืองระนอง จังหวัดระนอง” ผู้ศึกษาได้ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย สร้างแบบสอบถาม รวมถึงอภิปรายผลและข้อเสนอแนะต่อไป สำหรับหัวข้อที่จะนำเสนอในบทนี้มี 8 หัวข้อ ดังนี้

1. แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนา
2. แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับประสิทธิผล
3. แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว
4. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ
5. การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
6. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสวนสาธารณะรักษะวาริน (บ่อน้ำร้อน)
7. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเทศบาลเมืองระนอง
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนา

1.1 ความหมายของการพัฒนา

สำหรับความหมายของการพัฒนา ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ความหมายและคำจำกัดความ ดังนี้

สนธยา พลศรี (<http://www.gotoknow.org/blogs/posts/300377> ค้นคืนเมื่อ 1 กรกฎาคม 2555) กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผน โครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง

วิรัช วิรัชนิการวรรณ (<http://www.dc5p.com/showContent.php?id4=22> ค้นคืนเมื่อ 1 กรกฎาคม 2555) ได้กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้า

เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกัน การพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจ และเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย

ปฐม มณีโรจน์ (<http://library.uru.ac.th/bookonline/books/Ch2A.pdf> ค้นคืนเมื่อ 14 กรกฎาคม 2556) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า . การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ก้าวหน้าหรือเป็นไปในเชิงบวก โดยวิธีการหรือกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

วิทยากร เชียงกูล (<http://www.dc5p.com/showContent.php?id4=22> ค้นคืนเมื่อ 1 กรกฎาคม 2555) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสังแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (<http://www.dc5p.com/showContent.php?id4=22> ค้นคืนเมื่อ 1 กรกฎาคม 2555) ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change)

สรุปได้ว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น (development is change for the better) หมายถึง การพัฒนาคน หน่วยงานชุมชนหรือประเทศ คือ การทำให้สิ่งเหล่านี้ดีขึ้นเจริญขึ้น เพื่อสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้มากยิ่งขึ้น แต่ความหมายในเชิงปฏิบัติการพัฒนา หมายถึง การแก้ปัญหาที่ไม่พึงประสงค์และการไปสู่เป้าหมายที่ดีกว่า คือ การแก้ปัญหา และการทำให้บรรลุเป้าหมาย

1.2 ลักษณะของการพัฒนา

(<http://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=>

1&source=web&cd=8&cad=rja&ved=0CFQQFjAH&url=http%2F%2Flecture.cs.buu.ac.th%2F~s49232%2Fautonomous%2Fsocial_development.doc&ei=5R-

1UvqOHISWiQfco4HYCQ&usg =AFQjCNF0rB0sMHm-aPEpHKOs1L3zx7roQ&bvm=bv.

58187178,d.aGc ค้นคืนเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2556)

1.2.1 การเปลี่ยนแปลงในด้านปริมาณ คุณภาพ และสิ่งแวดล้อม ทุกด้านให้ดีขึ้น หรือเหมาะสมกว่าสภาพที่เป็นอยู่เดิม

1.2.2 มีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างมีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันไป

1.2.3 มีลักษณะเป็นพลวัตร ซึ่งหมายความว่าเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง

1.2.4 มีลักษณะเป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อใด ใช้งบประมาณและสิ่งสนับสนุนเท่าใด ใครรับผิดชอบ

1.2.5 มีลักษณะเป็นวิชาการ ซึ่งหมายถึง การกำหนดขอบเขตและกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชนบท การพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนาชุมชน การพัฒนาการศึกษา

1.2.6 มีลักษณะที่ให้น้ำหนักต่อการปฏิบัติการจริงที่ทำให้เกิดผลจริง

1.2.7 การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ หรืออาจจะเกิดขึ้นเอง

1.2.8 มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด ซึ่งสามารถจะบอกได้ว่าการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมดีขึ้นมากหรือน้อยเพียงใด ในระดับใด

2. แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับประสิทธิผล

2.1 ความหมายของประสิทธิผล

แนวคิดในเรื่อง ประสิทธิภาพ (Effectiveness) มีผู้ให้ความหมายไว้ในหลายลักษณะดังต่อไปนี้

จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์ (อ้างใน นัทธนา ภารภัทรรังสีกร 2550: 46) ประสิทธิภาพ คือ การพิจารณาว่าผลของนโยบายนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เพียงไร ประสิทธิภาพเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักเหตุผลทางเทคนิควิชาการ ซึ่งนิยมวัดออกมาในรูปของหน่วยสินค้าและบริการ หรือในรูปของจำนวนเงิน

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (อ้างใน วันดี กิมล่อง 2550:48) ได้ให้ความหมายของคำว่า ประสิทธิภาพ ว่าเป็นเรื่องของการเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ที่จะเป็นสิ่งที่ป้อนเข้า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมินผลลัพธ์ ได้แก่ การศึกษาว่าผลลัพธ์ที่ปรากฏตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่มากนักน้อยเพียงใด โดยไม่สนใจว่าโครงการจะดำเนินไปตามขบวนการที่วางไว้หรือไม่ แต่มุ่งที่การวัดผลลัพธ์ซึ่งปรากฏในสภาพแวดล้อม

อรุณ รัชธรรม (www.trdm.co.th ค้นคืน เมื่อ 20 กันยายน 2556) นิยามของคำว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถขององค์การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย 4 ประการ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในองค์การ การปรับตัวขององค์การให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม การปรับตัวขององค์การให้สอดคล้องกับสังคม และผลผลิตขององค์การ

กิบสัน และคณะ (Gibson and Other) (อ้างใน นัทชนญา ภรภัทรรังสีกร 2550 : 44) นิยามประสิทธิภาพไว้ว่า ประสิทธิภาพ เป็นเรื่องของการกระทำใดๆ หรือความพยายามใดๆ ที่มีความมุ่งหมายจะได้รับผลกำไรสักอย่างให้เกิดขึ้น การกระทำหรือความพยายามจะมีประสิทธิภาพสูงต่ำเพียงใด ขึ้นกับว่าผลที่ได้รับนั้น ตรง ครบถ้วน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพและใช้พลังงานน้อยเพียงใด

อุทัย หิรัญโต (<http://lib.kku.ac.th/fulltext/Art/2543/art002/chap.pdf> ค้นคืน เมื่อ 20 กันยายน 2556) กล่าวถึงคำว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลสำเร็จของการบริหารที่บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานที่ไม่มีประสิทธิภาพก็ได้ เพราะประสิทธิภาพเพียงแต่พิจารณาถึงผลงานที่ได้รับเท่านั้น ลักษณะการบริหารที่มีประสิทธิภาพ คือ การบรรลุเป้าหมาย

ไฟแลนเดอร์ และ ไพโอเกล (Freidlander and Piokle) (อ้างใน วันดี กิมล่อง 2550:49) เห็นว่าองค์ประกอบสำคัญของความมีประสิทธิภาพคือความมากมายของการที่องค์การสนองตอบต่อความต้องการของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกค้า ซึ่งวัดได้จากสิ่งที่ลูกค้าได้รับจากหน่วยงานในแง่ของคุณภาพสินค้าหรือบริการ ปริมาณ ความเรียบร้อย ความได้มาตรฐานของสินค้าหรือบริการ ความรวดเร็วของการบริการ ความเต็มใจช่วยเหลือ ความเป็น และลักษณะท่าทีของพนักงานหรือพฤติกรรมของพนักงานนั่นเอง

2.2 การวัดประสิทธิภาพ

เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์ (อ้างใน วันดี กิมล่อง 2550 : 49) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการวัดประสิทธิภาพไว้ 2 แนวทางใหญ่ๆ คือ

1. การวัดประสิทธิภาพจากรอบของหน่วยงาน โดยเปรียบเทียบระหว่างผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริงกับเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ในแผนงานเท่านั้น แต่ไม่ได้ก้าวล่วงไปถึงการตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการ

2. การวัดประสิทธิภาพในแง่ของการตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการ โดยพิจารณาทั้งในแง่เชิงปริมาณ คุณภาพ ความรวดเร็ว ตลอดจนการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของผู้ที่ทำหน้าที่ให้บริการด้วย

อุทัย หิรัญโต (อ้างใน วันดี กิมล่อง 2550 : 50) เห็นว่า ประสิทธิภาพ ใช้ในการวัดความสามารถในการทำงานบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น เราตั้งเป้าหมายว่าจะหาบุคคลให้มาสมัครเข้าเป็นสมาชิกวารสารให้ได้ 1,000 คน ใน 1 เดือน และเราก็สามารถทำได้ การทำอย่างนั้นถือว่ามีประสิทธิภาพ เป็นการกระทำที่บรรลุตามที่ต้องการหรือที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ โดยพิจารณาถึงผลงานที่ได้รับเท่านั้น งานที่มีประสิทธิภาพจึงไม่จำเป็นต้องมีประสิทธิภาพเสมอไป เรื่องประสิทธิภาพ ไม่ได้หมายถึงการเปรียบเทียบต้นทุนกับผลที่ได้รับซึ่งเป็นเรื่องของประสิทธิภาพ

ทอลคอตท์ (อ้างใน กิตติคุณ บุตรคุณ 2550 : 47) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ความเป็นระบบขององค์การเป็นเครื่องวัดความมีประสิทธิภาพขององค์กร โดยใช้ชื่อว่า AGIL ซึ่งระบุถึงกิจกรรม 4 ประเภท ที่ทุกองค์การจำเป็นจะต้องกระทำ ประกอบด้วย

1. การปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อม (Adaptation to the environment)
2. การบรรลุถึงเป้าหมาย (Goal attainment)
3. การประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคงทางสังคม (Integration – Social stability)
4. สิ่งที่ย่อนเร้นอยู่ภายใน (Latency) หมายถึง การรักษารูปแบบหรือการดำรงไว้ซึ่งสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการกระตุ้นใจ

แคลปโลว์ (อ้างใน กิตติคุณ บุตรคุณ 2550 : 47) เสนอไว้ว่า ประสิทธิภาพขององค์การสามารถวัดได้จากตัวแปรเหล่านี้ คือ

1. ความมั่นคงในระยะยาว (Stability)
2. การประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของส่วนประกอบขององค์การ (Integration)
3. ความเต็มใจของคนในองค์การในอันที่จะยังคงมีส่วนร่วมในองค์การต่อไป (Voluntraim)
4. การบรรลุถึงเป้าหมายขององค์การ (Achievemrnt)

2.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์การ

กิบสัน และคณะ (Gibson and Other) (อ้างใน นัทธญา ภรภัทรรังสีกร 2550 : 44) ได้อธิบายถึงเกณฑ์ของความมีประสิทธิภาพขององค์การประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 5 ตัว คือ

2.3.1 การผลิต (Production) องค์การมีประสิทธิภาพ ถ้าองค์การสามารถดำเนินการผลิตให้ได้ผลผลิตทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพได้ตรงกับความต้องการขององค์การ

2.3.2 ประสิทธิภาพ (Efficiency) องค์การมีประสิทธิภาพ ถ้าอัตราส่วนระหว่างปัจจัยทรัพยากรที่ให้กับผลผลิต มีความเหมาะสมในลักษณะที่ใช้ปัจจัยคุ้มค่า

2.3.3 ความพึงพอใจ (Satisfaction) องค์กรมีประสิทธิผลถ้าผลการดำเนินงานขององค์กรนำมาซึ่งความสำเร็จสอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของสมาชิกในองค์กร

2.3.4 การปรับเปลี่ยน (Adaptive ness) องค์กรมีประสิทธิผล ถ้าองค์กรมีกลไกที่สามารถปลุกเปลี่ยนการดำเนินงานได้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กร

2.3.5 การพัฒนา (Development) องค์กรมีประสิทธิผล ถ้าองค์กรสามารถเพิ่มพูนศักยภาพและวิสัยทัศน์ขององค์กรให้เจริญก้าวหน้าตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

Steers (อ้างใน กิตติคุณ บุตรคุณ 2550 : 50) ได้เสนอตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์กร โดยแยกตามลักษณะสำคัญได้ดังนี้

1. ลักษณะขององค์กร ได้แก่ (1) โครงสร้างขององค์กรที่มีการกระจายอำนาจ การแบ่งงานตามความชำนาญ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ขนาดองค์กร และ (2) เทคโนโลยี คือ กระบวนการที่องค์กรแบ่งสภาพวัตถุดิบหรือตัวป้อนที่มีจำกัดให้เป็นผลผลิตที่มีประสิทธิภาพตามเป้าหมาย

2. ลักษณะของสภาพแวดล้อม ได้แก่ (1) สภาพแวดล้อมขององค์กร คือสภาวะการณ์ด้านการตลาด เศรษฐกิจ และการเมือง (2) สภาพแวดล้อมภายในองค์กร คือ บรรยากาศขององค์กร เช่น นโยบายด้านงานบุคคล รูปแบบการปกครอง (3) ลักษณะของบุคลากรในองค์กร คือ ความผูกพันที่มีต่อองค์กร และผลการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย (4) นโยบายด้านการบริหาร และการปฏิบัติ คือ การกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน การจัดหาและใช้ทรัพยากร การสร้างสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร ภาวะผู้นำ การตัดสินใจ และการปรับตัว

3. แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว

3.1 การท่องเที่ยว

3.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

สำหรับความหมายของการท่องเที่ยว ได้มีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลากหลายและแตกต่างกัน ดังนี้

ลอว์สันและบอดด์ โบว์ (Lawson & Baud Bovy อ้างใน สุวัฒน์ จูรากรณ์ และคณะ (2545 : 71) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวเป็นนันทนาการ (Recreation)

รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่งมักหมายถึงที่อยู่อาศัย ไปยังอีกที่หนึ่งที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยว

อาร์ คับบลิว แม็ค อินทอช (R.W. Mc Intosh อ้างในสุวัฒน์ จูรากรณ์และคณะ (2545 : 71) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ

สุวัฒน์ จูรากรณ์และคณะ (2545, 76) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวนของการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ที่ไม่ใช่เพื่อการหารายได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวให้เกิดปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เดินทาง

บุญเลิศ จิตต์วัฒนา (2543 : 2) ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า คำว่าการท่องเที่ยว (Tourism) จากการนิยามขององค์การสหประชาชาติที่ได้จัดการประชุมว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้น ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อปี พ.ศ.2506 ได้ให้คำจำกัดความว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทาง (Travel) ที่มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. มีการเดินทาง (Travel) การวางแผนการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง โดยใช้ยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือใกล้ก็ได้
2. มีจุดหมายปลายทาง (Destination) สถานที่ที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้น ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการที่เพียงพอสำหรับสนองความต้องการและความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน
3. มีความมุ่งหมาย (Purpose) ความประสงค์ที่จะสนองความต้องการในการเดินทางที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงานและชีวิตประจำวัน โดยปกติการท่องเที่ยว จะหมายถึงการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่คำนึงถึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกล และการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่ก็ตาม

3.1.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

สุวัฒน์ จูรากรณ์และคณะ (2545 : 77 - 85) การท่องเที่ยว มีความสำคัญหลายประการ ดังนี้

1. ความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ในทุกขั้นตอนหรือกระบวนการเดินทางของแต่ละบุคคล ในแต่ละช่วงย่อมต้องมีการใช้จ่ายเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้จ่ายก่อน

การเดินทาง การเตรียมอุปกรณ์/สัมภาระในการเดินทาง เช่น อาหาร อุปกรณ์เดินป่า ค่าตรวจยานพาหนะ เป็นต้น หรือการใช้จ่ายในระหว่างการเดินทาง เช่น ค่าพาหนะ ค่าที่พัก ค่าอาหาร เป็นต้น รวมทั้งค่าใช้จ่ายหลังจากการเดินทาง เช่น ค่าตรวจสภาพรถ ค่าล้างรูป เป็นต้น จากกระบวนการกิจกรรมดังกล่าว ทำให้เกิดธุรกิจที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นธุรกิจทางตรงและทางอ้อม และที่สำคัญการท่องเที่ยวยังมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศทั้งในแง่ของการสร้างเงินตราต่างประเทศ ความสำคัญต่ออุตสาหกรรมค้าและบริการของประเทศ การสร้างผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ การกระจายรายได้ การจ้างงานและการลงทุนของประเทศ

2. ความสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรม สามารถจำแนกได้ ดังนี้

2.1 การท่องเที่ยวสร้างสันติภาพให้แก่มนุษยชาติ การท่องเที่ยวเปรียบเสมือนสื่อ นำไปสู่สันติภาพของโลก เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างคนต่างท้องถิ่น ต่างวัฒนธรรม รวมทั้งเสริมสร้างความเป็นมิตรไมตรีระหว่างประเทศ

2.2 การท่องเที่ยวช่วยฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งการท่องเที่ยวจะช่วยกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจในการช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

2.3 การท่องเที่ยวทำให้ประชาชนเกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจที่สร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งดีๆ ให้แก่ท้องถิ่นของตนเอง ลดปัญหาการย้ายถิ่นเพื่อไปทำงานนอกพื้นที่

2.4 การท่องเที่ยวส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพจิตที่ดี เนื่องจากประชาชนเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ อันเป็นการหลีกเลี่ยงจากความเครียดจากการทำงานและภาวะกดดันทางสังคม ทำให้ประชาชนมีสุขภาพจิตที่ดี

2.5 การท่องเที่ยวช่วยให้ประชาชนรู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาผลิตเป็นสินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกจำหน่าย เป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่นอีกด้วย

2.6 การท่องเที่ยวเสริมสร้างพื้นฐานของสังคมที่ดี ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเป็นเจ้าบ้านที่ดี และการเข้มแข็งแฉะใจ เป็นพื้นฐานทางสังคมที่ดีและเป็นปัจจัยหลักที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้เป็นอย่างดี

3. ความสำคัญต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตระหนักและให้ความสำคัญในการดูแลรักษา การรณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญ

ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ รวมทั้งการออกมาตรการต่างๆ จึงทำให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น เพื่อการท่องเที่ยวธรรมชาติอย่างถูกวิธีและยั่งยืน

มนัส สุวรรณ (2545 : 309) การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเชิงนันทนาการที่มีความสำคัญต่อประชาชน องค์กร หน่วยงาน และประเทศชาติหลายประการ ดังนี้

1. ความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจ เป็นภาคเศรษฐกิจที่สามารถบรรเทาปัญหาของประเทศได้ 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 คือ การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ลงทุนต่ำ แต่ให้ผลตอบแทนสูง ส่วนใหญ่อยู่ที่การโฆษณา การหาตลาด และการบำรุงฟื้นฟู ผลตอบแทนที่หมายถึง รายจ่ายที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ใช้จ่ายเป็นกิจกรรมต่างๆ ระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวรวมกันมีมูลค่ามากกว่าสิ่งที่ลงทุนค่อนข้างสูงมาก

ประการที่ 2 คือ การท่องเที่ยวสามารถสร้างงาน และสร้างรายได้อย่างมากทั้งจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรง และโดยอ้อมกับการท่องเที่ยว การทำให้ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2. ความสำคัญในเชิงสังคม มีอย่างน้อย 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมเชิงนันทนาการที่ทำให้ผู้เดินทางท่องเที่ยวผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรรมงานประจำ กรได้พักผ่อนหลังจากการทำงานมาระยะหนึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มศักยภาพการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ประการที่ 2 การท่องเที่ยวช่วยให้เกิดความผูกพันแน่นแฟ้นภายในครอบครัวหรือญาติมิตร การได้ประกอบกิจกรรมนันทนาการร่วมกัน เป็นการสร้างเสริมความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ทำให้สังคมมีความราบรื่นและร่มเย็น

3. ความสำคัญเชิงวัฒนธรรม ด้วยธรรมชาติของการท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวมากกว่าการใช้ทรัพยากร ดังนั้น คุณค่าทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งหมายรวมถึงวิถีในการดำเนินชีวิต ได้รับการทะนุบำรุงรักษาเอาไว้ เพื่อให้เป็นสิ่งดึงดูดสำหรับนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวจึงเป็นกิจกรรมช่วยรักษามรดกอันมีค่าที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกันมา

4. ความสำคัญเชิงการเมือง นักการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับประเทศ และระหว่างประเทศได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวกลางในการทำความตกลงกันด้านการบริหารจัดการในหลายๆ ลักษณะ การเจรจาความทางการเมืองทุกระดับอย่างเป็นทางการในหลายๆ กรณี ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากการโต้แย้งหรือขัดผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน การได้เดินทางท่องเที่ยวและเจรจากันอย่างไม่เป็นทางการสามารถทำให้เกิดการตกลงกันได้อย่างราบรื่น ผู้นำ

ประเทศของหลายๆ ประเทศใช้การเดินทางไปเยี่ยมชมเยือนประเทศต่างๆ พร้อมเจรจาและตกลงความ
ทางการเมืองไปด้วยในเวลาเดียวกัน

5. ความสำคัญเชิงสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมในฐานะทรัพยากรการท่องเที่ยว
เช่น ป่าไม้ น้ำตก ชายหาด เกาะแก่ง ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว หากสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย
คุณค่าเชิงการท่องเที่ยวย่อมถูกทำลายเช่นเดียวกัน

3.1.3 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว

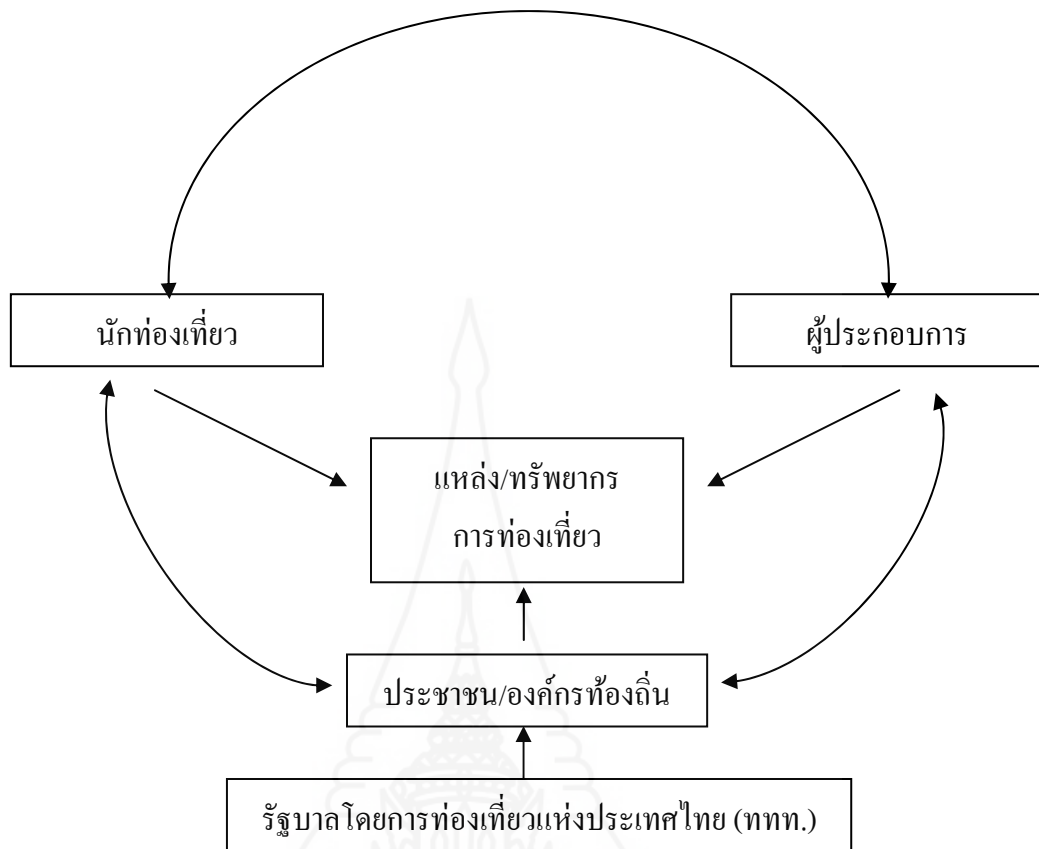
สุวัฒน์ จูฑากรณ์และคณะ (2545 : 91 - 95) กล่าวถึง องค์ประกอบหลักของ
การท่องเที่ยว อันได้แก่

1. นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว จำเป็น
อย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยว ทักษะและ
ลักษณะพื้นฐานของนักท่องเที่ยว

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และ
วัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะโดดเด่น และสามารถดึงดูด
ความสนใจของนักท่องเที่ยวได้

3. ธุรกิจในการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิต
สินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยตรงเท่านั้น ในระบบเศรษฐกิจ
คำว่า การท่องเที่ยว หมายถึง ภาคเศรษฐกิจที่รวมธุรกิจทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้ง
ทางตรงและทางอ้อม

มนัส สุวรรณ (2545 : 309 - 310) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของระบบการ
ท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบการท่องเที่ยว

1. นักท่องเที่ยว คือ กลุ่มบุคคลที่ได้ประโยชน์จากแหล่งหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวในลักษณะของการผ่อนคลายความตึงเครียด ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน รวมตลอดจนได้รับความรู้ความเข้าใจในความสวยงามตามธรรมชาติ หรือสิ่งที่มุ่งสร้างสรรค์ขึ้นมา
2. ผู้ประกอบการ เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ได้ประโยชน์จากแหล่งหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวในรูปแบบของผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการลงทุนในกิจกรรมลักษณะต่างๆ ซึ่งหมายถึง ผู้ประกอบการที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว เช่น บริษัทนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ บริการยานพาหนะ ที่พักแรม ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก และที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยทางอ้อม เช่น ร้านถ่ายรูป บริการเช่า และธุรกิจแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ
3. ประชาชนหรือองค์กรในท้องถิ่น โดยหลักการแล้ว ประชาชนหรือองค์กรท้องถิ่น เปรียบเสมือนเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว ผลประโยชน์ใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม บุคคลกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มแรกที่เหมาะสมได้รับประโยชน์ดังกล่าวก่อนกลุ่มอื่น แต่ในความเป็นจริงมักพบเสมอว่า ประโยชน์จากการประกอบการตกเป็นของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจาก

ภายนอกเป็นส่วนใหญ่ ประชาชนหรือองค์กรท้องถิ่นมีหน้าที่รับรองในการบำรุง ดูแลและรักษาแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวเท่านั้น

4. รัฐบาลโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) คือ หน่วยงานที่กำหนดนโยบายทุกอย่างที่เกี่ยวกับการส่งเสริม การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศและประสานนโยบายไปสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการ

3.1.4 ประเภทของการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2543 : 3) การท่องเที่ยวแบ่งออกตามจุดหมายในการเดินทาง ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนในวันหยุด (Holiday-mass popular individual) เป็นการเดินทางในวันหยุดหรือวันพักผ่อน โดยไม่ทำอะไร อันเป็นการขจัดความเมื่อยล้าทางร่างกายและจิตใจจากการทำงานให้หมดไปสำหรับเริ่มต้นทำงานในวันใหม่ บางคนอาจเป็นการไปพักผ่อนจากอาการเจ็บป่วย
2. การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural Religion) เป็นการเดินทางเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ ที่น่าสนใจ
3. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational) เป็นการเดินทางเพื่อทำการวิจัยหรือสอนหนังสือ สถานที่พัฒนาแล้ว
4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาและความบันเทิง (Sport and Recreation) เป็นการเดินทางเพื่อไปชมการแข่งขันหรือเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา
5. การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ (Historical and Special interests) เป็นการเดินทางไปชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์
6. การท่องเที่ยวงานอดิเรก (Hobbies) เป็นการเดินทางเพื่อทำงานอดิเรก
7. การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร (Visiting Friend relation) การเดินทางเยี่ยมญาติมิตร อันเป็นการสร้างสัมพันธภาพให้ดียิ่งขึ้น
8. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business) เป็นการเดินทางของนักธุรกิจที่ได้จัดเวลาให้เหลือหรือว่างจากการปฏิบัติธุรกิจในสถานที่นั้น
9. การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมสัมมนา (Conference Congress) เป็นการเดินทางเพื่อเข้าร่วมประชุมสัมมนา ส่วนใหญ่ผู้จัดมักจะจัดให้มีรายการนำเที่ยวอย่างน้อย 1 ครั้ง

3.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

3.2.1 ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว

สุวัฒน์ จูฑากรณ์และคณะ (2545 : 141) ได้ให้ความหมายไว้ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และหลักฐานทางโบราณคดี หรือร่องรอยของสิ่งมีชีวิตในยุคต่างๆ ซึ่งมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและประกอบกิจกรรมนันทนาการ อันนำมาซึ่งความพึงพอใจและความสุขในรูปแบบต่างๆ ได้

วรรณ วลัยวานิช (2543 : 22) กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมให้เห็นถึงลักษณะเด่นของแต่ละท้องถิ่น ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว เช่น ประเพณีสงกรานต์

3.2.2 ความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว

สุวัฒน์ จูฑากรณ์และคณะ (2545 : 124 - 143) กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยอาจสรุปได้ดังนี้

1. เป็นสิ่งดึงดูดให้มีการเดินทางท่องเที่ยว เพราะเป็นปัจจัยหลักที่นักท่องเที่ยวนำมาพิจารณาในการตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่นั้นๆ
2. เป็นที่มาของรายได้ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่นั้นๆ ก็จะทำให้คนในพื้นที่นั้นๆ มีอาชีพและรายได้จากการจัดธุรกิจและบริการให้แก่นักท่องเที่ยว รัฐบาลก็สามารถจัดเก็บภาษีอากรจากการค้าและภาษีเงินได้ ส่งผลประโยชน์ในการพัฒนาประเทศชาติโดยรวม
3. ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์จะส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สุขภาพกายและใจสมบูรณ์ และเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
4. สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักและยอมรับของคนทั่วโลก ย่อมนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนในพื้นที่
5. สะท้อนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพชน สะท้อนเป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคนในรุ่นปัจจุบันได้
6. ก่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนา เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในสภาพที่เหมาะสม ไม่สูญหายไป มีการจัดการและใช้อย่างระมัดระวัง มีจิตสำนึกโดยคำนึงถึงอนุชนคนรุ่นหลังต่อไป

3.2.3 ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว

สุวัฒน์ จูฑากรณ์และคณะ (2545 : 146 - 147) กล่าวว่า การจำแนกประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การจำแนกประเภทตามลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว สามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ดังนี้

1.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรทั้งทางด้านชีวภาพและกายภาพ ได้แก่ พื้นที่ป่า สัตว์ป่า น้ำตก ถ้ำ ชายหาด เกาะ แก่ง และปะการัง เป็นต้น ซึ่งจะมีความงดงามที่โดดเด่น เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ และการศึกษาธรรมชาติ

1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ หมายถึง พื้นที่ หลักฐานและร่องรอยทางกายภาพที่หลงเหลืออยู่ อาจบ่งบอกถึงสภาพความเป็นมาและการพัฒนาการของสิ่งมีชีวิตทั้งในยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์ พระพุทธรูป เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

1.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม รวมทั้งสิ่งที่ตกทอดตามประเพณี โบราณมาสู่ชนรุ่นหลัง เช่น ศิลปะการแสดง การแต่งกายแบบโบราณ ภาษาพื้นเมือง เป็นต้น รวมทั้งสิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการท่องเที่ยว เช่น สวนสนุก หรือฟิสิกันซ์ และสถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่นแต่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปท่องเที่ยวได้ เช่น เขื่อน โรงงานผลิตเบียร์ สวนองุ่น หมู่บ้านของชาวนาชาวไร่ เป็นต้น

2. การจำแนกตามพื้นที่และลักษณะของทรัพยากร หมายถึง ที่ตั้งของทรัพยากร และลักษณะที่เป็นทั้งธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น จำแนกได้ 3 ประเภท ดังนี้

2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เน้นผู้ใช้ประโยชน์ มักจะตั้งอยู่ใกล้ชุมชน การเข้าถึงเพื่อประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวได้สะดวก มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น สนามเด็กเล่น สนามกีฬา

2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวถึงธรรมชาติ มักตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชน แต่มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมให้เดินทางเข้าถึงได้สะดวก เช่น รีสอร์ท อุทยาน วนอุทยาน

2.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เน้นธรรมชาติ นักท่องเที่ยวมีโอกาสประกอบกิจกรรมได้หลากหลายขึ้นอยู่กับทรัพยากรพื้นฐานว่าเป็นลักษณะใด

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวได้หลายวิธี (อ้างใน โครงการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยว 2549) ดังนี้

1. การจำแนกประเภทของทรัพยากรท่องเที่ยวตามลักษณะของทรัพยากร ซึ่งได้แบ่งประเภทของทรัพยากรท่องเที่ยวเป็น 3 ประเภท คือ

1.1 ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่มีความงดงามตามธรรมชาติ จนสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือน เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก น้ำพุร้อน บ่อน้ำร้อน อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ชายทะเล หาดทราย ทะเลสาบ เกาะแก่ง และแหล่งน้ำจืด

1.2 ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องในฐานะเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พระราชวัง กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑสถาน วัด ศาสนสถาน รวมทั้งสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม

1.3 ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา เช่น เทศกาล งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชนบท หมู่บ้านชาวเขา การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นบ้าน การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือน เช่น กิจกรรมกีฬา ล่องแก่ง ขี่จักรยานเสือภูเขา พายเรือ เล่นเครื่องเล่นในสวนสนุก เที่ยวสวนสัตว์ นอกจากนั้น ยังหมายรวมถึง งานประจำปี งานเทศกาลอาหาร งานแสดงผลผลิตในพื้นที่ท้องถิ่น

2. การจำแนกประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวตามความสนใจ หรือความต้องการของนักท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่มีลักษณะงดงาม สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้สนใจและอยากเที่ยวชม เช่น ชายหาด ถ้ำ ภูเขา แหล่งน้ำ ป่าไม้ ตลอดจนพันธุ์ไม้และสัตว์ป่า

2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์อื่น หมายถึง สถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์แตกต่างกันไป คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานและศาสนา เช่น โบราณวัตถุสถาน กองหินโบราณ วัด โบสถ์ ประสาท เป็นต้น และทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และพาณิชยกรรม เช่น โรงไวน์ โรงเบียร์ เมืองแร่ สวนเกษตร สวนผลไม้ เป็นต้น

2.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อจัดประสงค์เฉพาะด้านการท่องเที่ยว เช่น สวนสนุก สวนน้ำ สวนสัตว์ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์หัตถกรรม พิพิธภัณฑสถาน เป็นต้น

2.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยวศิลปะ วัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม งานประเพณี ตลอดจนรูปแบบการดำเนินชีวิต วิถีความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง จ.แม่ฮ่องสอน บ้างลาวโซ่ง จ.เพชรบุรี

3. การจำแนกตามแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

3.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแรงจูงใจด้านกายภาพ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเพื่อพักผ่อนร่างกาย และจิตใจ เพื่อรักษาสุขภาพ ออกกำลังกาย หรือสัมผัสบรรยากาศ

3.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแรงจูงใจด้านศิลปะและวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อื่น พิธีกรรม ศิลปะ ดนตรี สถาปัตยกรรม รวมทั้งงานประเพณี เทศกาลต่างๆ

3.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแรงจูงใจด้านสังคม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเพื่อพบปะผู้คน ที่อาจเป็นญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เพื่อนใหม่ หรือเพื่อการประชุม สัมมนาเจรจาธุรกิจ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์

3.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแรงจูงใจด้านศาสนาหรือจิตวิญญาณ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเพื่อแสวงบุญหรือประกอบพิธีทางศาสนา เช่น การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า

3.3 การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

3.3.1 ความหมายของการพัฒนาท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

เสาวภา มีถาวรกุล (2545 : 212) ได้กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นการปรับปรุง แก้ไขทรัพยากรการท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว และกิจกรรมทางธรรมชาติที่สามารถดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือน ในการดำเนินการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จะต้องดำเนินการควบคู่กัน 2 ประการ คือ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และการบริการกับการดำเนินงานทางตลาด

การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จะต้องมีการอนุรักษ์ควบคู่กันไปด้วย มิฉะนั้นจะเป็นการทำลายความสมดุลของธรรมชาติ และจะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะกระทบกระเทือนต่อชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชน

3.3.2 ความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

เสาวภา มีถาวรกุล (2545 : 213) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติไว้ ดังนี้

1. การแก้ไขความเสียหาย เป็นการมุ่งพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพื่อแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาจจะทำการกำหนดพื้นที่ที่มีสภาพธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ควรอนุรักษ์และพัฒนา เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตสงวนเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการใดๆ ในพื้นที่นั้นจะต้องมีการระมัดระวังไม่ให้เกิดปัญหา

2. การยกระดับคุณภาพชีวิต เป็นการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่จะช่วยในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยการสนับสนุนค่านิยมที่มีการส่งเสริมให้มีมาตรฐานการบริโภคทรัพยากรที่ไม่ฟุ่มเฟือยที่อยู่ในขอบขีดความสามารถของระบบนิเวศที่จะรองรับได้ ตามคำกล่าวของมหาตมะคานธีที่ว่า “โลกเรามีทรัพยากรเพียงพอสำหรับสนองความต้องการของมนุษย์ แต่มีไม่เพียงพอสำหรับความโลภของมนุษย์” เป็นต้น นอกจากนี้หน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และเห็นความสำคัญในด้านการรักษาและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรืออาจจะโครงการรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยขอความร่วมมือจากเยาวชน ประชาชนเจ้าของท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันบำเพ็ญประโยชน์รักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น โครงการ “รักอุ้มผาง รักษาธรรมชาติ” ที่จังหวัดตาก โครงการ “ภูเก็ตสวยงามด้วยความร่วมมือ” ที่จังหวัดภูเก็ต เป็นต้น

3. การทำให้เกิดความยั่งยืน เป็นการมุ่งพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อแก้ไขปัญหาความเสียหายจากการพัฒนา โดยการมุ่งที่จะตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน

3.3.3 ปัญหาที่ส่งผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติ

เสาวภา มีถาวรกุล (2545 : 216 - 217) ได้กล่าวถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติไว้ ดังนี้

1. ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและปัญหามลภาวะ เป็นลักษณะปัญหา สภาพแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม สกปรก มีขยะและสิ่งปฏิกูลเกลื่อนกลาดอยู่ตามบริเวณแหล่งท่องเที่ยว เช่น แหล่งน้ำเน่าเสีย หาดทรายสีคล้ำลง มีขยะมูลฝอยและสิ่งกีดขวางเห็นพืชพันธุ์และสัตว์ป่าตามธรรมชาติถูกทำลาย จนลดจำนวนหรือสูญพันธุ์ลงอย่างรวดเร็ว ปัญหาอากาศเสีย ฝุ่นละออง เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้นอกจากจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมคุณภาพและความสวยงามแล้ว ยังทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจ ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ ต่อผู้เข้าไปเยือน ไม่เกิดความประทับใจ และไม่อยากจะมาเยือนซ้ำอีกในคราวต่อไป

2. ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ เป็นลักษณะปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ รวมถึงการเข้าครอบครองใช้ประโยชน์ในที่สาธารณประโยชน์ที่หลายลักษณะ เช่น การบุกรุกจับจองพื้นที่โดยไม่มีเอกสารสิทธิ์หรือมีเอกสารสิทธิ์ที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย อาทิ การจับจองพื้นที่ภูเขาหรือป่าสงวนเพื่อสร้างที่พักตากอากาศ การบุกรุกพื้นที่เกาะ ชายหาด และพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวอื่นๆ และการบุกรุกพื้นที่แหล่งน้ำเพื่อสร้างเรือนแพหรือร้านอาหาร เป็นต้น การบุกรุกเช่นนี้ จะต้องมีการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพื่อการแก้ไขปัญหาและเป็นการยับยั้งการบุกรุกที่ไม่ถูกต้อง

3. ปัญหาอาคารและสิ่งปลูกสร้าง เป็นลักษณะปัญหาการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างเกิดขึ้นตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและได้รับความนิยมสูง เช่น จังหวัดภูเก็ต เมืองพัทยา และจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาด้านทัศนียภาพเป็นอย่างมาก

ปัญหาอีกลักษณะหนึ่ง คือ การก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะการทำลายธรรมชาติดั้งเดิมของพื้นที่ รวมทั้งการจัดวางองค์ประกอบต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยวที่ขัดต่อสภาพธรรมชาติ ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เป็นการทำลายภูมิทัศน์ ความสวยงามและเสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมไป และปัญหาความแออัดในอาคารสิ่งปลูกสร้าง เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมากในปัจจุบัน จะเป็นในลักษณะของเพิงขายอาหาร เครื่องดื่ม หาบเร่ แผงขายสินค้าของที่ระลึก และอาคารตึกแถว ซึ่งมีการก่อสร้างและจัดวางอย่างไม่เป็นระเบียบ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมเร็ว ตัวอย่างเช่น การสร้างบาร์เบียร์ที่เกาะภูเก็ตและเกาะสมุย เป็นต้น

4. ปัญหาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม เช่น มีการถมที่ ถมทะเล หรือทะเลสาบ การตัดถนนผ่านพื้นที่ป่าชายเลน การขุดตักดินไปขาย การระเบิดหิน การสร้างเขื่อนในบางแห่ง เกิดการทำลายภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติและความสมดุลทางระบบนิเวศน์

3.3.4 ผลกระทบของการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

เสาวภา มีถาวรกุล (2545 : 220 - 223) ได้กล่าวถึงผลกระทบของการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติไว้ ดังนี้

1. ผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ สามารถส่งผลทางด้านบวก ดังนี้

1.1 การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวใหม่ และมีส่วนทำให้มาตรฐานการครองชีพของประชาชนสูงขึ้น มีการกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น มีการจ้างงานและใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น เกิดรายได้จากการท่องเที่ยว

1.2 การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียนและการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาค กล่าวคือ เมื่อมีการเดินทางท่องเที่ยวไปถึงแหล่งท่องเที่ยวในชนบท การพัฒนาความเจริญก็จะไปถึงภูมินาคนั้นๆ ก่อให้เกิดการสร้างสรรคสิ่งใหม่ๆ ในท้องถิ่น เช่น โรงแรม ภัตตาคาร ร้านค้า สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีการลงทุน เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ อย่างกว้างขวาง

1.3 การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาทรัพยากรของประเทศโดยเฉพาะของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในอัตราที่สูง ในรูปของการผลิตสินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก ตลอดจนการบริการในท้องถิ่นนั้นๆ

1.4 การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถทำให้เป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบ ผลผลิตขายได้ตลอดเวลาสุดแล้วแต่ความเหมาะสมและความสามารถของผู้ขาย

1.5 การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตเป็นวงจรมูลงภายในประเทศ ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการลดการว่างงานลง ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลได้รับรายได้ในรูปของภาษีอากรประเภทต่างๆ

2. ผลกระทบต่อสังคม

2.1 มีผลต่อการย้ายถิ่นฐานของประชากร เมื่อแหล่งที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติถูกพัฒนาขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงทำให้เกิดการสร้างชุมชนใหม่ มีการอพยพโยกย้ายของประชากร เพื่อไปประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้ท้องถิ่นไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ เพราะมีการส่งเงินออกนอกพื้นที่กลับไปยังภูมิลำเนาเดิมของพนักงาน

2.2 ผลจากการย้ายถิ่นฐานเข้าสู่แหล่งที่มีการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยว จะทำให้ท้องถิ่นที่เคยเป็นท้องถิ่นสงบ กลายเป็นแหล่งที่มีคนจำนวนมาก เกิดสถานเริงรมย์ โรงแรมและสิ่งอำนวยความสะดวก จึงเป็นเหตุทำให้สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนจากสังคมชนบทที่อยู่กันอย่างพึ่งพาอาศัยกันมาเป็นสภาพของสังคมเมืองที่อยู่กันแบบต่างคนต่างอยู่

2.3 ผลต่อค่านิยมและทำทิกของคนในท้องถิ่น คือ ค่านิยมของคนในท้องถิ่นจะมองเรื่องเงินตรามากกว่าการรักษาระเบียบวินัยหรือมารยาทในสังคม เช่น การขายสินค้าคุณภาพต่ำในราคาสูง หรือคนบางกลุ่มนิยมบริโภคสินค้าจากต่างประเทศหรือมีการลอกเลียนแบบการบริการตามแบบสังคมตะวันตก ทำให้เกิดละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีและค่านิยมดั้งเดิม

2.4 การเกิดโสเภณีหรือหญิงบางประเภทที่ให้บริการนักท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาที่ตามได้ คือ การเกิดกามโรค การแพร่กระจายของโรคเอดส์ ความล่อลวงผู้หญิงและเด็ก ความเลื่อมใสศรัทธา ยาเสพติดและปัญหาการล่อลวงเพื่อชิงทรัพย์ เป็นต้น

3. ผลกระทบต่อวัฒนธรรม

3.1 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมระดับบุคคล เกิดการเปลี่ยนวัฒนธรรมต่อผู้เกี่ยวข้อง 2 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มผู้ประกอบการ เป็นกลุ่มที่ยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกในด้านการจัดการธุรกิจ เทคนิค วิธีการต่างๆ ที่จะดำเนินการ รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ทำให้เกิดการสั่งซื้อสินค้าประเภทฟุ่มเฟือยเข้ามาเพื่อธุรกิจและบริโภคของตนเอง ทำให้เกิดการขาดดุลการค้าจากต่างประเทศ

2) กลุ่มชาวบ้าน เป็นกลุ่มที่มีโอกาสเข้าไปรับจ้างทำงานในโรงแรมภัตตาคาร หรือร้านขายของที่ระลึก คนกลุ่มนี้เดิมจะเคยทำงานด้านเกษตรกรรมต้องเปลี่ยนมาทำงานรับจ้างประเภทบริการ ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้เข้ากับสภาพการณ์ ต้องยอมรับในวัฒนธรรมโดยเฉพาะในด้านการแต่งกายแบบอย่างสังคมตะวันตก รวมทั้งการรู้จักใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย โดยเฉพาะคนรุ่นหนุ่มสาวจะมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วกว่า

3.2 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมระดับท้องถิ่นและระดับชาติ อาจทำให้ศิลปะการแสดงต่างๆ หรือแบบอย่างชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศไทยเปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านพฤติกรรม ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของการฟื้นฟูหรือดัดแปลงศิลปะการแสดงในลักษณะที่จะนำผลเสียหามาสู่ท้องถิ่นหรือประเทศชาติ เมื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในเวลาจำกัด

4. ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือความเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ หาดทราย ยกตัวอย่างเช่น

4.1 การคัดค้านการสร้างกระเช้าลอยฟ้าขึ้นภูกระดึง เนื่องจากจะทำให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น น้ำอาจไม่พอใช้ รวมทั้งเป็นการทำลายความสงบและความรู้สึกเป็นธรรมชาติ

4.2 การก่อสร้างทางเท้ารถล้าเข้าไปในทะเลบริเวณหาดกมลา ของจังหวัดภูเก็ต ทำให้สร้างทับปะการัง

3.3.5 แนวทางการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

เสาวภา มีถาวรกุล (2545 : 217 - 220) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติไว้ ดังนี้

1. วิธีการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สามารถทำได้ ดังนี้

1.1 การป้องกันมิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเสียหาย ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติจะมีสาเหตุมาจากหลายอย่างด้วยกัน เช่น การปล่อยน้ำเสียทิ้งเศษขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลต่างๆ ลงไปในแหล่งน้ำ หรือการขีดเขียนข้อความต่างๆ ตามต้นไม้ โขดหิน เป็นต้น การกระทำดังกล่าวอาจจะกระทำโดยเจตนาหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ วิธีการที่จะป้องกันกันจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือดำเนินการ เช่น ลงโทษนักท่องเที่ยวที่ชอบทำ ความสกปรกหรือผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย เป็นต้น

1.2 การรักษาความสะอาด สถานที่ท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปใช้บริการเป็นจำนวนมาก โอกาสที่นักท่องเที่ยวจะสร้างความสกปรกเกิดขึ้นจึงมีมาก ดังนั้น ผู้รับผิดชอบจึงต้องจัดหาเจ้าหน้าที่รักษาความสะอาดโดยตรงเพื่อเก็บกวาดเศษขยะเหล่านั้น ต้องจัดหาสถานที่ทิ้งขยะมูลฝอยไม่ห่างกันมากนัก เพื่อที่นักท่องเที่ยวจะได้นำเอาสิ่งที่ไม่ต้องการไปทิ้ง พร้อมกันนั้นนักท่องเที่ยวก็ต้องให้ความร่วมมือ ไม่ทิ้งขยะหรือเศษอาหารเรี่ยราดอย่างเด็ดขาด

1.3 การไม่สร้างสิ่งก่อสร้างหรือปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวมากเกินไป เพราะทำให้ความเป็นธรรมชาติของสถานที่ท่องเที่ยวสูญเสียไป ควรจะปลูกสร้างเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เช่น ร้านค้า ทางเดินเท้า ที่จอดรถ ห้องสุขาและห้องน้ำ เป็นต้น สิ่งก่อสร้างเหล่านี้ควรออกแบบและปรับปรุงให้เข้ากับบรรยากาศของธรรมชาติ สิ่งก่อสร้างที่ไม่ควรนำไปก่อสร้างไว้ในสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ คือ สถานเริงรมย์และบันเทิงต่างๆ เพราะนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปพักผ่อนในสถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าว ต้องการสัมผัสกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างแท้จริง

1.4 การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสถานที่ท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด หากนักท่องเที่ยวทุกคนช่วยกันและถือปฏิบัติตามระเบียบที่สถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ กำหนดไว้ จะเท่ากับมีส่วนช่วยกันอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวให้สวยงามและเป็นไปตามธรรมชาติ แต่เนื่องจากผู้ที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวมีจำนวนมาก และมีพื้นฐานทางด้านครอบครัว การศึกษา และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมอื่นๆ แตกต่างกัน จึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อย มักจะฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับ ดังนั้น ทางหนึ่งที่จะช่วยป้องกันและรักษาสถานที่ท่องเที่ยวเอาไว้ได้ คือ ต้องเพิ่มเจ้าหน้าที่ดูแลรับผิดชอบให้มากขึ้น หากมีผู้ใดฝ่าฝืนให้จัดการลงโทษอย่างเคร่งครัด

1.5 การจัดเจ้าหน้าที่ เป็นการจัดเจ้าหน้าที่ในการดูแลรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวและควบคุมดูแลสถานที่เพื่อความปลอดภัย

1.6 การประชาสัมพันธ์ เพื่อเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปใช้บริการและการขอความร่วมมือจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไป การประชาสัมพันธ์ควรทำอย่างกว้างขวางและติดต่อกัน จะช่วยทำให้ประชาชนที่ไม่รู้จักเข้าไปท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้นและปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง

2. วิธีการพัฒนาทำเลที่มีลักษณะเด่นเฉพาะ สถานที่ท่องเที่ยวทุกประเภท มักมีลักษณะเด่นเฉพาะของสถานที่ เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้าไปใช้บริการ ลักษณะเด่นเฉพาะดังกล่าวอาจเป็นความแปลก ความมหัศจรรย์หรือความสวยงามของธรรมชาติ อาจมีลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือหลายลักษณะต่อไปนี้อยู่ด้วยเสมอ เช่น ชายหาดที่มีทรายขาวละเอียด ชายฝั่งที่มีน้ำใสสะอาด

3.4 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก

สินชัย กระบวนแสง (2545 : 286) ได้กล่าวว่า ในการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นขั้นพื้นฐานที่ควรมีในแหล่งท่องเที่ยวทั่วไป เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้ประโยชน์ได้ และทำให้เกิดความเป็นระเบียบ ดูแลรักษาง่าย ส่วนใหญ่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกนอกอาคาร ได้แก่

1. ทางเดิน ไม่ควรสร้างให้สั้ดกับภูมิประเทศที่เวดล้อม มีความกว้างพอสมควร เพื่อให้ล้อเลื่อนใช้งานได้
2. ม้านั่ง จัดให้มีม้านั่งพักตามริมทางเดินในจุดที่เหมาะสม โดยใช้วัสดุท้องถิ่น ออกแบบให้กลมกลืนกับบรรยากาศโดยรอบ และต้องไม่ใช่สิ่งที่เกิดลักษณะเด่นกับตัวม้านั่ง
3. ที่ทิ้งขยะ จัดให้มีที่ทิ้งขยะโดยใช้วัสดุท้องถิ่น ออกแบบให้เหมาะสม ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ไม่ทำให้เกิดลักษณะเด่น หรือทำให้สภาพการมองเห็นโดยรวมถูกรบกวน
4. ห้องสุขา ควรออกแบบให้เหมาะสมโดยไม่ให้มีลักษณะเด่น มีสีที่กลมกลืนกับบรรยากาศ อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม ไม่ทำให้สภาพการมองเห็นโดยรวมถูกรบกวน
5. ท่อน้ำและสายไฟ ควรจัดให้อยู่ท่อน้ำฝังดิน เพื่อไม่ขัดกับทัศนียภาพ และบรรยากาศโดยรวม
6. แสงสว่าง การจัดตำแหน่งของเครื่องส่องสว่าง ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมด้านทัศนียภาพ และบรรยากาศโดยทั่วไป ไม่นิยมปักเสาหรือติดโคมไฟ เนื่องจากความจำเป็นในการใช้แสงสว่างต้องการเฉพาะทางเดิน หรือแสงสว่างที่ส่องไปยังตัวอาคารเท่านั้น อาจทำได้โดยการออกแบบที่เหมาะสม
7. แผ่นป้ายอธิบายเฉพาะที่ ควรเป็นลักษณะเรียบง่าย ไม่ควรยกตั้งขึ้นในแนวตั้ง เนื่องจากจะทำให้บังสภาพการมองเห็นโดยรวม ทั้งยังทำให้ความสำคัญของสถานที่ลดลงด้วยมีขนาดเล็กไม่ใหญ่นัก

8. ร้านค้าย่อย เพื่อขายของที่จำเป็นต่อนักท่องเที่ยว อยู่ในตำแหน่งที่ไม่บดบังทัศนียภาพโดยรวม

9. ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว จัดให้มีความปลอดภัย คือ

9.1 จัดสร้างระบบระบายน้ำ ซึ่งต้องมีความปลอดภัยกับแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว

9.2 จัดระบบส่องสว่าง เพื่อให้สามารถตรวจพื้นที่ได้ง่าย แต่ต้องศึกษาความเหมาะสมอย่างรอบคอบ และไม่ให้มีลักษณะเด่นชัดกับสภาพแวดล้อม

9.3 จัดระบบการเตือนภัย มีทั้งปุ่มกดสัญญาณ กล้องถ่ายภาพวงจรปิด ที่ควรติดตั้งในที่ที่เหมาะสม เพื่อป้องกันเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นและทำให้สามารถเข้าไปแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันทั่วถึง

9.4 จัดให้มีเจ้าหน้าที่ตรวจพื้นที่ จัดให้มีตามความเหมาะสม แต่ต้องไม่ให้มีลักษณะเป็นการรบกวนผู้เข้ามาใช้สถานที่

4. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ

4.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ เช่น การรับคำปรึกษาแนะนำด้านสุขภาพ การออกกำลังกายอย่างถูกวิธี การนวด อบ ประคบสมุนไพร การฝึกปฏิบัติสมาธิ ตลอดจนการตรวจร่างกาย การรักษาพยาบาล และอื่น โดยเป็นการท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกต่อการส่งเสริมและรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (คู่มือการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ 2552 : 5)

4.2 ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) อาจจำแนกตามความหมายและวัตถุประสงค์ได้ 2 ประเภท (คู่มือการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ 2552 : 5) คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ เป็นการเดินทางท่องเที่ยวโดยมีโปรแกรมทำกิจกรรมบำบัดรักษาโรคหรือฟื้นฟูสุขภาพต่างๆ ที่หลากหลาย รวมทั้งการทำสปา การผ่าตัด เสริมความงามหรือการผ่าตัดแปลงเพศ ฯลฯ ในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล

2. การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ เป็นการเดินทางท่องเที่ยวโดยมีการจัดโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพ อันประกอบด้วยกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพที่หลากหลายโดยเฉพาะการเดินทางไปในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และพักแรมในโรงแรม รีสอร์ทหรือศูนย์สุขภาพ ซึ่งมีการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่สถานทีนั้นๆ จัดขึ้น อาทิ การนวดแผนไทย การอบสมุนไพรไทย กิจกรรมบริการสุขภาพบำบัด การบริการอาบน้ำแร่ เป็นต้น ซึ่งได้รับความนิยมมาก

4.3 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยว ซึ่งได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากสภาวะแวดล้อมในปัจจุบัน ทั้งปัจจัยภายนอกตัวเราจากมลพิษต่างๆ ได้แก่ มลพิษทางอากาศ อาหารที่ปนเปื้อน และปัจจัยภายในตัวเรา ได้แก่ ความเครียด ความเหนื่อยล้าจากการทำงาน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ ส่งผลเสียทั้งต่อร่างกายและจิตใจ จึงเริ่มมีกลุ่มคนที่ห่วงใยดูแลสุขภาพได้เห็นความสำคัญของการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ ต้องการพักผ่อนท่องเที่ยวเพื่อการผ่อนคลายและดูแลสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมไปถึงจนถึงกลุ่มคนที่ต้องการบำบัดรักษาโรคหรือฟื้นฟูสุขภาพ ซึ่งมีความมุ่งหวังหลักอยู่ที่การบำบัด ฟื้นฟู หรือส่งเสริมสุขภาพ โดยได้รวมเอาการท่องเที่ยวเป็นผลพลอยได้ซึ่งช่วยให้การดูแลสุขภาพมีความเพลิดเพลินมากยิ่งขึ้น (อ้างใน คู่มือการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ น้ำพุร้อนธรรมชาติ 2552 : 10)

ในปัจจุบันกระแสการดูแลสุขภาพด้วยน้ำแร่ร้อนจากธรรมชาติได้รับความนิยมสูงขึ้น ทั้งนี้ เพราะมีการเผยแพร่ประโยชน์จากการอาบน้ำพุร้อนว่าเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ ทำให้ระบบการไหลเวียนโลหิตดีขึ้น ทำให้ผิวพรรณผ่องใส แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ และบำบัดอาการทางกระดูกและไขข้อได้ดี ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการอาบน้ำพุร้อน รวมไปถึงผู้ที่ต้องการบำบัดฟื้นฟูสุขภาพ (อ้างใน คู่มือการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ 2552 : 11)

การสร้างความน่าสนใจให้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น จะต้องมีการสร้างสรรค์วางแผน และดำเนินการอย่างรอบคอบในการกำหนด “จุดขาย” หรือ “จุดดึงดูดนักท่องเที่ยว” โดยจะต้องค้นหาอัตลักษณ์ของท้องถิ่น (Identity) ที่ท้องถิ่นอื่นไม่มีหรือท้องถิ่นอื่นยากจะเลียนแบบ ซึ่งจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวในท้องถิ่น แต่สิ่งสำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จได้ คือ “ความร่วมมือร่วมใจของผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่น” (อ้างใน คู่มือการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ 2552 : 12)

4.4 การประเมินความพร้อมของท้องถิ่นในพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ต้องมีการประเมินความพร้อมของท้องถิ่น โดยการพิจารณาถึงความสามารถ (คู่มือการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อน ธรรมชาติ 2552 : 71 – 72) ดังต่อไปนี้

1) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในท้องถิ่น เป็นการแสวงหาความร่วมมือของสมาชิกทุกลำดับชั้น ตั้งแต่ผู้นำท้องถิ่น คณะกรรมการของท้องถิ่น ตัวแทนท้องถิ่น ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ได้แก่ โรงเรียนในหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการตัดสินใจ

2) ความสามารถในการรองรับทางนิเวศ ต้องกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพทางนิเวศของท้องถิ่น เพื่อเป็นการรักษาคุณภาพ และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3) ความสามารถในการรองรับของธรรมชาติด้านกายภาพ โดยจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรทางธรรมชาติและไม้ส่งผลกระทบต่อการรุกรานพื้นที่ทางธรรมชาติหรือพื้นที่ป่าอนุรักษ์

4) ความสามารถในการรองรับทางสังคม โดยส่วนใหญ่การพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงสุขภาพ จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับพื้นที่ทางธรรมชาติไม่มากนัก้อย ตลอดจนเกิดการเดินทางไปมาหาสู่ของคนต่างถิ่นที่เข้าไปท่องเที่ยว อาจมีทั้งชาวไทย ชาวต่างชาติ จึงควรกำหนดกรอบของการท่องเที่ยวที่จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมภายในพื้นที่ในทางบวก เช่น จัดกิจกรรมที่มีการเข้าไปนมัสการหรือสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของท้องถิ่น

4.5 การวางแผนและเตรียมการเพื่อรองรับการพัฒนาทางการท่องเที่ยว (คู่มือการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ 2552 : 13 – 14)

- 1) ทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น
 - ภูมิทัศน์หรือทิวทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว (Landscape)
 - สภาพแวดล้อม (Environment)
 - ที่พัก (Accommodations)
 - ร้านอาหาร (Restaurants)
 - ร้านค้า / ร้านจำหน่ายของที่ระลึก (Shop/Souvenir Shops)
 - สิ่งก่อสร้างสาธารณะเพื่ออำนวยความสะดวก เช่น จุดจอดรถประจำทาง เป็นต้น
 - จุดบริการข้อมูลนักท่องเที่ยว (Information Center)
 - อื่นๆ ได้แก่ ศูนย์บริการข้อมูล ป้ายบอกทาง เป็นต้น

2) การจัดการรายการนำเที่ยว ได้แก่

- จุดดึงดูดนักท่องเที่ยว (Attractions) ต้องกำหนดจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ชัดเจน อาจเป็นจุดเดิมตามธรรมชาติ หรือจุดที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น นับเป็นหัวใจของการสร้างให้เกิดการท่องเที่ยวหรือจะเรียกว่า “จุดขาย” ทางการท่องเที่ยวนั่นเอง

- รายการนำเที่ยว ควรต้องจัดให้มีความหลากหลาย เพื่อสร้างทางเลือกให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย อาศัยช่วงเวลาที่สอดคล้องและเหมาะสม มีความยืดหยุ่นต่อการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแบบครึ่งวัน เต็มวัน หรือแบบค้างคืน เป็นต้น

- กิจกรรมในการท่องเที่ยว (Activities) เช่น การเข้ารับบริการนวดส่งเสริมสุขภาพ การแช่หรือบำบัดด้วยวิธีการต่างๆ

- เส้นทางท่องเที่ยว (Route) เช่น เส้นทางการเดินทางโดยรถยนต์ การล่องแม่น้ำ การจักรยาน หรือการเดินเท้า รวมทั้งรูปแบบการท่องเที่ยวแบบต่างๆ เช่น การผจญภัย

3) การบริหารจัดการ (Operating Management) ได้แก่

- รูปแบบในการดำเนินธุรกิจ

- คณะทำงานที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการ

- การจัดการธุรกิจ เช่น การทำการตลาด การจัดการด้านการเงิน การทำบัญชี การจัดองค์กรแบ่งความรับผิดชอบ เป็นต้น

4) การสื่อสารเพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์ (Communication) ได้แก่

- การวางแผนโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ควรมีการวางแผน เตรียมการล่วงหน้า ตั้งแต่กิจกรรมการท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยว เป้าหมายช่วงเวลาที่ต้องการให้เดินทางมาท่องเที่ยว ตลอดจนการวิเคราะห์การตลาดของกลุ่มแข่งขัน

- การวางแผนส่งเสริมหรือประชาสัมพันธ์เทศกาลประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น เทศกาลประเพณีที่เกิดจากความเชื่อ

- การวางแผนให้มีการส่งเสริมหรือประชาสัมพันธ์กิจกรรมของท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องให้เกิดการท่องเที่ยวตลอดปี

แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในประเทศไทย โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐหรือเป็นแหล่งธรรมชาติที่เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ โดยหน่วยงานข้างต้นมีภารกิจในการส่งเสริมและพัฒนาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ตลอดจนการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

น้ำพุร้อนธรรมชาติ ที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ ดังนั้น ผู้บริหารแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ จึงควรเตรียมความพร้อมอย่างรอบด้าน ตั้งแต่การบริหารองค์อย่างมีธรรมาภิบาลที่ดี การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (ระบบสาธารณูปโภค ระบบสาธารณูปการ) การบริการ (สิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้บริการอาบ – แช่น้ำพุร้อน ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก ฯลฯ) การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะต้องมีการดำเนินกระบวนการเตรียมความพร้อมอย่างเป็นระบบ จึงจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพยากรของท้องถิ่นนั้นอีกด้วย (อ้างอิง คู่มือการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ 2552 : 18)

เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติในประเทศไทย มีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบการบริหารจัดการ ด้านความพร้อมและศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ดังนั้น การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพแตกต่างกัน โดยสามารถจำแนกตามศักยภาพในการให้บริการทางการท่องเที่ยว อันมีหลักในด้านการบริหารจัดการที่ควรคำนึงถึงในด้านต่างๆ การจัดการด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ความสะอาด ความปลอดภัย การบริการองค์กร ด้านการบริการหรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยว การจัดการพัฒนาธุรกิจ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชน (อ้างอิง คู่มือการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ 2552 : 18)

4.6 รูปแบบของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ
(สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว 2552 : 18 - 19)

รูปแบบที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ ที่อยู่ในระยะเริ่มที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ สำหรับชุมชนและนักท่องเที่ยวทั่วไป เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชนในบริเวณใกล้เคียง เช่น แหล่งน้ำพุร้อนพรุหลุมพื จังหวัดระนอง เป็นต้น
สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน : ห้องอาบน้ำ / ห้องแช่ (รวม) / ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า / ห้องสุขา

รูปแบบที่ 2 แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติอยู่ในระยะกำลังพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ น้ำพุร้อนธรรมชาติ สำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป โดยมีการบริการด้านการท่องเที่ยว และมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น แหล่งน้ำพุร้อนหินดาด อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน : ห้องอาบน้ำ / ห้องแช่ (รวมและส่วนตัว) / บ่อแยก ชาย – หญิง / ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า / ล็อกเกอร์ / ห้องสุขา / เคา์นเตอร์บริการ / ร้านขายของที่ระลึก

รูปแบบที่ 3 แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติที่มีความพร้อมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ มีการให้บริการด้านการท่องเที่ยว มีสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งมีศักยภาพสามารถรองรับผู้มาใช้บริการชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น แหล่งน้ำพุร้อนสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน : ห้องอาบน้ำ / ห้องแช่ (รวมและส่วนตัว) / บ่อแยก ชาย – หญิง / ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า / ล็อกเกอร์ / ห้องสุขา / เคาน์เตอร์บริการ / ร้านขายของที่ระลึก / ร้านอาหาร / บริการนวดเพื่อสุขภาพ / ศูนย์บริการ / ที่พัก (ถ้ามี)

4.7 มาตรฐานหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ

ส่วนที่ 1 มาตรฐานหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ

เกณฑ์ที่ 1 คุณภาพน้ำที่เหมาะสมในการให้บริการ

หลักเกณฑ์ น้ำพุร้อนธรรมชาติที่จะนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อการอาบหรือดื่ม หรือเพื่อการรักษาโรคจะต้องมีคุณสมบัติทางเคมีและคุณสมบัติทางกายภาพที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการรักษาทางการแพทย์ โดยมีดัชนีชี้วัด ดังนี้

1. มีผลการวิเคราะห์คุณภาพน้ำทุก 2 ปี โดยใช้ผลการวิเคราะห์จากกรมทรัพยากรน้ำบาดาลหรือกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์
2. อุณหภูมิของน้ำอยู่ระหว่าง 37 – 42 องศาเซลเซียส
3. มีกระบวนการกรองเบื้องต้น เพื่อนำสิ่งปะปน เช่น ใบไม้ หรือวัสดุปนมาที่แหล่งน้ำออกก่อนนำไปให้บริการ เช่น ตะแกรงกรองเศษใบไม้ที่ไหลปะปนมาจากแหล่งต้นน้ำ
4. วัสดุที่ใช้ในท่อส่งน้ำเหมาะสมกับอุณหภูมิของน้ำและไม่ทำปฏิกิริยากับสารแร่ธรรมชาติ

5. น้ำพุร้อนที่ให้บริการโดยการแช่หรืออาบแล้ว ไม่นำกลับมาให้บริการอีก

เกณฑ์ที่ 2 ห้องแช่น้ำพุร้อน/บ่อน้ำพุร้อน/สระว่ายน้ำ

หลักเกณฑ์ ห้องน้ำ/บ่อน้ำ/สระว่ายน้ำ ต้องมีการจัดการด้านความสะอาดอย่างถูกสุขลักษณะและจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับการป้องกันอันตรายกับผู้ให้บริการอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุที่เกิดจากการแช่น้ำพุร้อน และไม่ก่อให้เกิดการแพร่เชื้อโรคต่อผู้ให้บริการ โดยมีดัชนีชี้วัด ดังนี้

1. มีป้ายหรือสิ่งอื่นๆ ในการให้ความรู้เกี่ยวกับน้ำพุร้อนธรรมชาติ ได้แก่ การแสดงถึงประเภทและประโยชน์ของการใช้น้ำพุร้อนธรรมชาติของแหล่งนั้นๆ

2. มีป้ายหรือสื่ออื่นๆ เพื่อแสดงวิธีปฏิบัติในการแช่/อาบน้ำพุร้อน มีคำแนะนำประกาศแจ้ง หรือ แจ้งเตือนสำหรับผู้ใช้บริการที่มีโรคประจำตัว และป้ายต้องมีความละเอียดและเข้าใจง่าย มองเห็นชัดเจน ซึ่งต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3. มีป้ายหรืออุปกรณ์บอกอุณหภูมิบริเวณที่ให้บริการน้ำพุร้อนและบริเวณแหล่งน้ำพุร้อน

4. มีระบบถ่ายเทอากาศที่ดี ไม่รู้สึกร้อน อบอ้าว อับชื้น และไม่มีการเหม็นหรือหากเกิดปัญหาคควรมีระบบควบคุมคุณภาพ

5. มีแสงสว่างเพียงพอสำหรับบริเวณที่ให้บริการโดยทั่วถึง

6. พื้นผิวของวัสดุปูพื้นของพื้นที่ให้บริการเป็นพื้นผิวสัมผัสหยาบหรือวัสดุกันลื่น

7. มีห้องน้ำ/บ่อแช่น้ำสำหรับผู้พิการหรือผู้สูงอายุโดยเฉพาะ หากไม่มีควรมีการติดตั้งราวจับหรืออุปกรณ์อื่นเพื่อความสะดวกปลอดภัย

8. บ่อแช่รวมหรือพื้นที่ที่จัดสำหรับการแช่น้ำรวม ต้องมีระบบน้ำล้นหรือมีการไหลผ่านของน้ำตลอดเวลา

9. มีบ่อน้ำเย็นหรือน้ำฝักบัว เพื่อสลับหรือผสมกับการแช่/อาบน้ำพุร้อน

10. มีเครื่องสัญญาณเรียกทั้งห้อง/บ่อแช่ส่วนตัวและห้องรวม

11. มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งนั้นๆ ให้บริการและอำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาที่ให้บริการ

12. มีผลการตรวจวัดคุณภาพน้ำทางชีววิทยาในสระว่ายน้ำ ขณะที่เปิดให้บริการอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข

13. บ่อ/อ่างแช่ส่วนตัว มีการล้างทำความสะอาดบ่อด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อโรคทุกครั้งหลังการให้บริการ

14. บ่อแช่รวม มีการล้างทำความสะอาดบ่อไม่น้อยกว่า 2 ครั้งต่อสัปดาห์

15. มีนาฬิกาที่สามารถมองเห็นชัดเจน อ่านเวลาได้ง่าย

เกณฑ์ที่ 3 ห้องอาบน้ำ/ห้องสุขา/ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า/ล็อกเกอร์

หลักเกณฑ์ ต้องมีการจัดการด้านความสะอาดอย่างถูกสุขลักษณะ และจัดตั้งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับการป้องกันอันตรายกับผู้ให้บริการอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุที่เกิดจากการแช่น้ำพุร้อน โดยมีดัชนีชี้วัด ดังนี้

1. มีจำนวนเพียงพอสำหรับผู้ให้บริการ มีการแยกสัดส่วนชาย – หญิง และมีสัญลักษณ์บ่งบอกชัดเจน

2. มีน้ำใช้ที่สะอาด เช่น น้ำประปา หรือหากใช้น้ำบาดาล หรือน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ต้องไม่มีตะกอน ไม่มีสี และไม่มีกลิ่น

3. ห้องอาบน้ำ/ห้องสุขา และสุขภัณฑ์อยู่ในบริเวณที่มิดชิด มีสภาพดี ไม่ชำรุด

4. ระบบถ่ายเทอากาศที่ดี ไม่รู้สึกร้อน อบอ้าว อับชื้น และไม่มีกลิ่นเหม็น

5. มีแสงสว่างเพียงพอสำหรับบริเวณที่ให้บริการโดยทั่วถึง

6. วัสดุปูพื้นเป็นวัสดุพื้นผิวสัมผัสหยาบหรือวัสดุกันลื่น

7. มีห้องอาบน้ำ/ห้องสุขาสำหรับผู้พิการหรือผู้สูงอายุโดยเฉพาะ หากไม่มีควรมีการติดตั้งราวจับหรืออุปกรณ์อื่น เพื่อความสะดวกและปลอดภัย

เกณฑ์ที่ 4 การจัดการด้านความปลอดภัย

หลักเกณฑ์ แหล่งท่องเที่ยวต้องมีความพร้อมในการป้องกันและรักษาความปลอดภัยตลอดระยะเวลาที่ให้บริการ รวมไปถึงความสามารถในการปฐมพยาบาลให้กับนักท่องเที่ยว อันเนื่องมาจากอุบัติเหตุที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ โดยมีดัชนีชี้วัด ดังนี้

1. มีระบบป้องกัน และเตือนภัยที่มีประสิทธิภาพและพร้อมที่จะใช้งาน

2. การติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิงที่มีประสิทธิภาพ และพร้อมใช้งานได้ตลอดเวลา

3. มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยทั้งบริเวณทั้งในและนอกพื้นที่ให้บริการน้ำพุร้อน

4. มีโทรศัพท์พร้อมแจ้งเหตุฉุกเฉินที่พร้อมใช้งานได้ตลอดเวลา

5. มีห้องพยาบาลและอุปกรณ์ต่างๆ ที่อยู่ในสภาพที่พร้อมจะใช้งานได้ตลอดเวลา

ที่ให้บริการ

6. มีบุคลากรที่มีความรู้ในการปฐมพยาบาล

เกณฑ์ที่ 5 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

หลักเกณฑ์ มีการจัดการด้านกำจัดของเสียต่างๆ อย่างถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดมลพิษด้านต่างๆ ต่อแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติและพื้นที่โดยรอบ และไม่รบกวนกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการด้านสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพของลักษณะภูมิประเทศ โดยมีดัชนีชี้วัด ดังนี้

1. การขุดเจาะและการสูบน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ใดๆ ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ น้ำบาดาล

2. ถังขยะบริเวณพื้นที่ให้บริการมีจำนวนเพียงพอ มีสภาพดี มิดชิด ไม่ส่งกลิ่น หรือทำให้เสียทัศนียภาพ

3. มีระบบการจัดเก็บขยะและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ และไม่รบกวนกิจกรรมการท่องเที่ยว

4. มีการจัดการน้ำเสียที่ถูกหลักสุขาภิบาล

5. มีแผนการติดตามด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 2 ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ

เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว

หลักเกณฑ์ แหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ไม่มีการดัดแปลงจนทำให้สภาพธรรมชาติที่มีอยู่เดิมเปลี่ยนแปลงไป และสามารถเป็นจุดดึงดูดความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ โดยมีดัชนีชี้วัดผ่านการให้คะแนน ดังนี้

ตารางที่ 2.1 ดัชนีชี้วัดการให้คะแนน

ดัชนี/ตัวชี้วัด	คะแนน (A)	ค่าน้ำหนัก (B)	ค่าคะแนน (A x B)
1.1 ปริมาณน้ำร้อนที่ออกมา			
1.1.1 ปริมาณน้ำมีน้อยมาก และบริเวณน้ำพุร้อนมีลักษณะเป็นพื้นดินเปียกเท่านั้น	1	2	
1.1.2 ปริมาณน้ำมีน้อย ชั่งอยู่เป็นแอ่งๆ และล้นออกไปเรื่อยๆ	2	2	
1.1.3 มีน้ำไหลออกมาตลอดเวลา และเป็นที่น่าสนใจ	3	2	
1.1.4 ปริมาณน้ำมีมาก และเหลือพอสามารถต่อท่อไปใช้ได้บ้างแต่ไม่มากนัก	4	2	
1.1.5 ปริมาณน้ำมีมากและเหลือมากจนสามารถต่อท่อนำไปใช้ที่อื่นได้ หรือถ้าเป็นแหล่งโคลนเดือด มีพื้นที่มากกว่า 10 ตารางเมตรและมีการเดือดอย่างรุนแรง	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
1.2 ลักษณะของแหล่งน้ำพุร้อนหรือแหล่งโคลนเดือด			
1.2.1 น้ำพุร้อนมีสภาพเป็นพื้นเปียก และไม่มีลักษณะเป็นบ่อ	1	2	
1.2.2 น้ำพุร้อนมีลักษณะเป็นบ่อเล็กๆ	2	2	
1.2.3 น้ำพุร้อนมีลักษณะเป็นแอ่งน้ำร้อนหรือโคลนร้อน และผุดขึ้นมาเล็กน้อยตลอดเวลา	3	2	
1.2.4 มีลักษณะเป็นน้ำพุร้อนที่มีแรงดันพ่นน้ำขึ้นจากระดับพื้น	4	2	
1.2.5 มีน้ำพุพุ่งขึ้นมาสูงกว่า 2 เมตร โดยธรรมชาติ (อาจไม่ต้องพุ่งสูงตลอดเวลา)	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
1.3 ความร้อนของน้ำหรือโคลน			
1.3.1 แทะไม่ร้อนเลย (ต่ำกว่า 41 องศาเซลเซียส)	1	2	

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ดัชนี/ตัวชี้วัด	คะแนน (A)	ค่าน้ำหนัก (B)	ค่าคะแนน (A x B)
1.3.2 อุ่น (41 - 60 องศาเซลเซียส)	2	2	
1.3.3 ร้อนพอประมาณ (61 - 80 องศาเซลเซียส)	3	2	
1.3.4 ร้อนขนาดต้มไข่สุกได้ (81 - 100 องศาเซลเซียส)	4	2	
1.3.5 ร้อนมาก แทะไม่ได้ (มากกว่า 100 องศาเซลเซียส)	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
1.4 กลิ่นของกำมะถัน			
1.4.1 มีกลิ่นรุนแรงแสบจมูก ซึ่งผู้ให้บริการส่วนใหญ่ทนไม่ได้	1	2	
1.4.2 มีกลิ่นแรง ซึ่งผู้ให้บริการส่วนใหญ่ยังพอทนได้แต่ไม่นาน	2	2	
1.4.3 มีกลิ่นพอสมควร ซึ่งผู้ให้บริการส่วนใหญ่ทนได้ยาวนาน	3	2	
1.4.4 มีกลิ่นเล็กน้อย ซึ่งผู้ให้บริการส่วนใหญ่อาจรู้สึกรำคาญบ้าง	4	2	
1.4.5 โดยทั่วไป อาจพูดได้ว่าไม่มีกลิ่น	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
1.5 ขนาดของบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติ			
1.5.1 ขนาดของบ่อเล็กกว่า 1 ตารางเมตร	1	2	
1.5.2 ขนาดของบ่อประมาณ 1 – 2 ตารางเมตร	2	2	
1.5.3 ขนาดของบ่อประมาณ 2 – 3 ตารางเมตร	3	2	
1.5.4 ขนาดของบ่อประมาณ 3 – 4 ตารางเมตร	4	2	
1.5.5 ขนาดของบ่อมากกว่า 4 ตารางเมตร	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ดัชนี/ตัวชี้วัด	คะแนน (A)	ค่าน้ำหนัก (B)	ค่าคะแนน (A x B)
1.6 สภาพความสมบูรณ์ของธรรมชาติบริเวณโดยรอบ			
1.6.1 แทบไม่มีสภาพธรรมชาติเดิมเหลือ	1	2	
1.6.2 พบความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ	2	2	
1.6.3 พบความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่มีความพยายามในการรักษาธรรมชาติ	3	2	
1.6.4 ธรรมชาติยังคงสภาพเดิม	4	2	
1.6.5 ธรรมชาติยังคงสภาพเดิมและสวยงามมาก	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
1.7 เป็นที่มีผู้นิยมมาอาบน้ำแร่เพื่อรักษาโรค			
1.7.1 จำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ยน้อยกว่า 2,000 คนต่อเดือน	1	2	
1.7.2 จำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 2,000 – 3,000 คนต่อเดือน	2	2	
1.7.3 จำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 3,000 – 4,000 คนต่อเดือน	3	2	
1.7.4 จำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 4,000 – 5,000 คนต่อเดือน	4	2	
1.7.5 จำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ยมากกว่า 5,000 คนต่อเดือน	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
คะแนนรวมทั้งสิ้น (คะแนนเต็ม 50 คะแนน)			

ส่วนที่ 2 ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ

เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

หลักเกณฑ์ บริเวณแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติและบริเวณโดยรอบมีศักยภาพที่จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวรวมถึงการพัฒนาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยมีดัชนีชี้วัดผ่านการให้คะแนนดังนี้

ตารางที่ 2.2 ดัชนีชี้วัดการให้คะแนน

ดัชนี/ตัวชี้วัด	คะแนน (A)	ค่าน้ำหนัก (B)	ค่าคะแนน (A x B)
2.1 การเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ			
2.1.1 มีทางเข้าถึงได้แต่ไม่สะดวก	1	2	
2.1.2 มีทางเข้าถึงได้สะดวก รถเดินได้ 2 ทาง แต่ไม่สามารถใช้ความเร็วได้ต่ำกว่า 30 กิโลเมตร/ชั่วโมง	2	2	
2.1.3 มีทางเข้าถึงได้สะดวก รถเดินได้ 2 ทาง สามารถใช้ความเร็วได้ไม่เกิน 30 กิโลเมตร/ชั่วโมง	3	2	
2.1.4 มีทางเข้าถึงได้สะดวกด้วยรถยนต์นั่ง	4	2	
2.1.5 มีทางเข้าถึงได้สะดวกด้วยรถขนาดใหญ่ ได้แก่ รถโดยสารหรือรถทัศนจร	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
2.2 ขนาดพื้นที่บริเวณแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ			
2.2.1 พื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติดีมีขนาดเล็กกว่า 100 ตารางวา	1	2	
2.2.2 พื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติดีมีขนาด 100 ตารางวา – 2 ไร่	2	2	
2.2.3 พื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติดีมีขนาด 2 – 5 ไร่	3	2	
2.2.4 พื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติดีมีขนาด 5 - 10 ไร่	4	2	
2.2.5 พื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติดีมีขนาดใหญ่กว่า 10 ไร่	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
2.3 การบุกรุกในพื้นที่บริเวณแหล่งน้ำพุร้อน เพื่อทำกิจกรรม			
2.3.1 มีการบุกรุกมาก ทำให้เสียสภาพธรรมชาติเดิม	1	2	
2.3.2 มีการบุกรุกตัดแปลงน้ำพุร้อน ทำให้เสียสภาพธรรมชาติบ้างพอสมควร	2	2	
2.3.3 มีการบุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์หลายอย่าง แต่น้ำพุร้อนยังคงมีความเป็นธรรมชาติ	3	2	
2.3.4 มีการบุกรุกเล็กน้อยเพื่อเข้าไปใช้ประโยชน์	4	2	

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ดัชนี/ตัวชี้วัด	คะแนน (A)	ค่าน้ำหนัก (B)	ค่าคะแนน (A x B)
2.3.5 ไม่มีการบุกรุก	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
2.4 กิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติและบริเวณโดยรอบ			
2.4.1 ไม่มีกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากการเที่ยวชมแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ	1	2	
2.4.2 นอกเหนือจากการเที่ยวชมน้ำพุร้อน ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวชนิดอื่นภายในแหล่งน้ำพุร้อน 1 – 2 ประเภท	2	2	
2.4.3 นอกเหนือจากการเที่ยวชมน้ำพุร้อน ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวชนิดอื่นภายในแหล่งน้ำพุร้อน 1 – 2 ประเภท และบริเวณใกล้เคียงมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น	3	2	
2.4.4 นอกเหนือจากการเที่ยวชมน้ำพุร้อน ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวชนิดอื่นภายในแหล่งน้ำพุร้อนมากกว่า 2 ประเภท	4	2	
2.4.5 นอกเหนือจากการเที่ยวชมน้ำพุร้อน ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวชนิดอื่นภายในแหล่งน้ำพุร้อนมากกว่า 2 ประเภท และบริเวณใกล้เคียงมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น			
ค่าคะแนนที่ได้			
คะแนนรวมทั้งสิ้น (คะแนนเต็ม 25 คะแนน)			

ส่วนที่ 2 ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ

เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

หลักเกณฑ์ การใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อการใดๆ ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสื่อมโทรมหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติเดิม รวมไปถึงการขัดต่อลักษณะภูมิประเทศหรือความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และให้ชุมชนได้เป็นส่วนหนึ่งในการท่องเที่ยว โดยตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวของตน ส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยมีดัชนีชี้วัดผ่านการให้คะแนน ดังนี้

ตารางที่ 2.3 ดัชนีชี้วัดการให้คะแนน

ดัชนี/ตัวชี้วัด	คะแนน (A)	ค่าน้ำหนัก (B)	ค่าคะแนน (A x B)
3.1 การดัดแปลงบริเวณน้ำพุร้อน			
3.1.1 บริเวณน้ำพุร้อนถูกก่อสร้างและดัดแปลงมาก จนไม่เหลือลักษณะธรรมชาติเลย	1	2	
3.1.2 บริเวณน้ำพุร้อนมีการดัดแปลงเล็กน้อย แต่สภาพธรรมชาติมีความเสื่อมโทรม	2	2	
3.1.3 บริเวณน้ำพุร้อนมีการดัดแปลงเล็กน้อย แต่มีความพยายามในการรักษาธรรมชาติ	3	2	
3.1.4 บริเวณน้ำพุร้อนมีการดัดแปลงเล็กน้อย แต่ยังคงสภาพธรรมชาติเดิม	4	2	
3.1.5 บริเวณน้ำพุร้อนยังคงสภาพธรรมชาติเดิมไว้	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
3.2 ความกลมกลืนของสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นกับสภาพแวดล้อมและความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น			
3.2.1 สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมีรูปร่างและสีที่ไม่กลมกลืนสภาพแวดล้อมและความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น	1	2	
3.2.2 สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมีรูปร่างและสีที่ไม่กลมกลืนสภาพแวดล้อมหรือความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างใดอย่างหนึ่ง	2	2	
3.2.3 สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมีรูปร่างและสีที่ไม่กลมกลืนสภาพแวดล้อมหรือความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ยังคงมีความสวยงาม	3	2	
3.2.4 สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมีรูปร่างและสีที่กลมกลืนสภาพแวดล้อมและความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างใดอย่างหนึ่ง	4	2	

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

ดัชนี/ตัวชี้วัด	คะแนน (A)	ค่าน้ำหนัก (B)	ค่าคะแนน (A x B)
3.2.5 สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมีรูปร่างและสีที่กลมกลืน สภาพแวดล้อมและความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างใด อย่างหนึ่งและมีความสวยงามมาก	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
3.3 การใช้ประโยชน์น้ำพุร้อนธรรมชาติ			
3.3.1 ปัจจุบันไม่มีการใช้ประโยชน์จากน้ำพุร้อนแล้ว	1	2	
3.3.2 มีการใช้ประโยชน์จากน้ำพุร้อนน้อย แต่มีการดัดแปลง สภาพธรรมชาติมาก	2	2	
3.3.3 มีการใช้ประโยชน์จากน้ำพุร้อนน้อย แต่มีความพยายามใน การรักษาธรรมชาติ	3	2	
3.3.4 มีการใช้ประโยชน์จากน้ำพุร้อนมาก และมีการดัดแปลง สภาพธรรมชาติเพียงน้อย	4	2	
3.3.5 มีการใช้ประโยชน์จากน้ำพุร้อนมาก แต่ยังคงสภาพ ธรรมชาติ	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
3.4 การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ของพื้นที่			
3.4.1 ไม่มีการแบ่งการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อย่างชัดเจน	1	2	
3.4.2 มีการจัดแบ่งการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ แต่การทำกิจกรรม ต่างๆ ไม่สะดวก	2	2	
3.4.3 มีการจัดแบ่งการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อย่างชัดเจน แต่การ ทำกิจกรรมต่างๆ ไม่สะดวก	3	2	
3.4.4 มีการจัดแบ่งการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อย่างชัดเจน และ การทำกิจกรรมต่างๆ สะดวกพอสมควร	4	2	
3.4.5 มีการจัดแบ่งการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อย่างชัดเจน และ การทำกิจกรรมต่างๆ สะดวกมาก	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

ดัชนี/ตัวชี้วัด	คะแนน (A)	ค่าน้ำหนัก (B)	ค่าคะแนน (A x B)
3.5 การจัดการด้านขยะ			
3.5.1 สามารถพบเห็นขยะได้ทั่วไปในบริเวณพื้นที่	1	2	
3.5.2 สามารถพบเห็นกองขยะมากกว่า 3 ที่	2	2	
3.5.3 สามารถพบเห็นกองขยะมากกว่า 2 ที่	3	2	
3.5.4 สามารถพบเห็นกองขยะมากกว่า 1 ที่	4	2	
3.5.5 ไม่พบเห็นขยะในบริเวณพื้นที่	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
3.6 การจัดการด้านน้ำเสีย			
3.5.1 มีตะแกรงสำหรับกรองขยะก่อนระบายน้ำทิ้ง	1	2	
3.5.2 มีทางระบายน้ำก่อนลงสู่สาธารณะ	2	2	
3.5.3 มีบ่อพักน้ำเสีย	3	2	
3.5.4 มีระบบบำบัดน้ำเสียเบื้องต้น	4	2	
3.5.5 มีระบบบำบัดน้ำเสีย	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
3.7 แผนการติดตามการจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ			
3.7.1 มีแนวความคิดในการจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติเพื่อให้เกิดความยั่งยืน	1	2	
3.7.2 มีแผนการจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติเพื่อให้เกิดความยั่งยืนเบื้องต้น	2	2	
3.7.3 มีแผนการจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติเพื่อให้เกิดความยั่งยืน	3	2	
3.7.4 มีการดำเนินงานจากแผนการจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติเพื่อให้เกิดความยั่งยืนแล้วบางส่วน	4	2	

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

ดัชนี/ตัวชี้วัด	คะแนน (A)	ค่าน้ำหนัก (B)	ค่าคะแนน (A x B)
3.7.5 มีการดำเนินงานจากแผนการจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งน้ำพืชน้ำธรรมชาติเพื่อให้เกิดความยั่งยืน	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
3.8 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น			
3.8.1 แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของชุมชน	1	2	
3.8.2 ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว การให้บริการต่างๆ	2	2	
3.8.3 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ประเมินหรือตรวจสอบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นตนเอง	3	2	
3.8.4 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	4	2	
3.8.5 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการวางแผนหรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	5	2	
ค่าคะแนนที่ได้			
คะแนนรวมทั้งสิ้น (คะแนนเต็ม 50 คะแนน)			

ทั้งนี้ สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และการสอบถามนักท่องเที่ยว จึงไม่สามารถทำการศึกษาโดยอิงเกณฑ์มาตรฐานทั้งหมดทุกเกณฑ์ได้ ผู้วิจัยจำเป็นต้องเลือกเฉพาะบางเกณฑ์และปรับให้มีความเหมาะสม เกณฑ์ที่ใช้ทำการศึกษา โดยแยกเป็นรายด้านดังนี้

ส่วนที่ 1 มาตรฐานหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพืชน้ำธรรมชาติ

1. การให้บริการ

เกณฑ์ที่ 1 การสื่อสารคุณภาพน้ำที่เหมาะสมในการให้บริการ

- มีป้ายแสดงผลการวิเคราะห์คุณภาพน้ำแร่ที่เป็นปัจจุบัน
- มีป้ายหรืออุปกรณ์แสดงอุณหภูมิของน้ำแร่ที่เหมาะสมต่อการแช่

3. มีป้ายหรืออุปกรณ์แสดงอุณหภูมิของน้ำแร่ ณ ปัจจุบัน
 4. มีป้ายแสดงอุณหภูมิที่ชัดเจน และเข้าใจง่าย
 5. ป้ายแสดงอุณหภูมิตั้งในจุดที่สามารถมองเห็นได้ง่าย
- เกณฑ์ที่ 2 ห้องแช่น้ำแร่ร้อนและระดับของกลิ่น
1. บ่อแช่น้ำแร่ร้อนมีความสะอาด ถูกสุขลักษณะ
 2. มีป้ายแนะนำสถานที่ที่ชัดเจน และอยู่ในจุดที่เหมาะสม
 3. มีป้ายแสดงวิธีปฏิบัติในการใช้บริการที่ชัดเจน และเข้าใจได้ง่าย
 4. มีป้ายแสดงข้อห้ามที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย
 5. มีป้ายหรืออุปกรณ์แสดงอุณหภูมิของน้ำแร่ร้อน ณ บ่อแช่เท้า
 6. มีการแยกบ่อแช่สำหรับชาย – หญิง อย่างชัดเจน
 7. มีการแยกบ่อแช่สำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุโดยเฉพาะ
 8. มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุ เช่น ราวจับหรืออุปกรณ์

อื่นเพื่อความปลอดภัย

9. มีบ่อน้ำเย็นหรือน้ำฝักบัวให้บริการอย่างเพียงพอ
10. มีป้ายกำหนดระยะเวลาในการทำความสะดวกบ่อแช่เท้า
11. มีป้ายบอกจุดติดตั้งเครื่องสัญญาณเตือนภัย
12. ท่านได้กลิ่นกำมะถันจากน้ำแร่ในระดับใด
13. ท่านได้กลิ่นไม่พึงประสงค์ในบริเวณบ่อแช่น้ำแร่ร้อนในระดับใด

เกณฑ์ที่ 3 ห้องอาบน้ำ

1. ห้องอาบน้ำมีความสะอาด ถูกสุขลักษณะ
2. ห้องอาบน้ำมีจำนวนเพียงพอต่อการใช้งาน
3. มีห้องอาบน้ำสำหรับแยกชาย – หญิง อย่างชัดเจน
4. มีห้องอาบน้ำสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุโดยเฉพาะ
5. มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุ เช่น ราวจับหรืออุปกรณ์

อื่นเพื่อความปลอดภัย

2. การจัดการด้านความปลอดภัย

เกณฑ์ที่ 4 การจัดการด้านความปลอดภัย

1. มีระบบป้องกันและเตือนภัยที่มีประสิทธิภาพและพร้อมใช้งาน
2. มีการติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิงในจุดที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน
3. มีการติดตั้งโทรศัพท์ในจุดที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน

4. มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยทั่วทั้งพื้นที่
5. มีห้องปฐมพยาบาลเบื้องต้นอยู่ในจุดที่สามารถเห็นได้ชัดเจน

3. การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

เกณฑ์ที่ 5 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

1. มีระบบการจับเก็บขยะและสิ่งปฏิกูลที่ถูกต้องตามลักษณะ
2. มีถังขยะที่เพียงพอ อยู่ในสภาพดี
3. มีถังขยะที่ออกแบบให้สอดคล้องหรือกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม
4. มีถังขยะวางในจุดที่เหมาะสมและสามารถเห็นได้ชัดเจน
5. ถังขยะมีฝาปิดหรือปกปิดขยะที่มีอยู่ข้างในมิดชิด ไม่ส่งกลิ่นรบกวน

ส่วนที่ 2 เกณฑ์ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อน

ธรรมชาติ

1. การบริหาร

เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว

1. บริเวณโดยรอบของแหล่งท่องเที่ยวยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ
2. บริเวณโดยรอบของแหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงาม
3. อุณหภูมิของน้ำแร่ร้อนมีความเหมาะสมต่อการแช่

เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

1. มีการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ใช้บริการมีส่วนร่วม
2. มีการจัดแบ่งพื้นที่สำหรับพักผ่อนที่เป็นสัดส่วนและเหมาะสม
3. มีการบุกรุกพื้นที่ที่ทำให้สูญเสียความเป็นธรรมชาติ

2. การจัดการพื้นที่

เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

1. มีการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ภายในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังคงรักษาความเป็น

ธรรมชาติ

2. มีการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ภายในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังคงกลมกลืนกับ

สภาพแวดล้อม

3. มีการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ภายในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังคงความเป็น

เอกลักษณ์หรือแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างชัดเจน

4. มีการปรับปรุงพื้นที่ ภายในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังคงกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

5. มีการหรือตัดแปลงสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่เดิมภายในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังคงรักษาความเป็นธรรมชาติ

6. มีการปรับปรุงพื้นที่ภายในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์หรือแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างชัดเจน

5. การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.1 ความหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

รศ.ดร. รัตนา เสริมพงศ์ (2552 : 67 - 68) ได้กล่าวว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรของประชาชนในท้องถิ่นและได้รับมอบหมายจากประชาชนให้เป็นผู้ดำเนินการบริหารกิจการของท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรปกครองตนเองของประชาชนในระดับฐานล่างที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด เป็นศูนย์กลางของการปกครองและการบริหารท้องถิ่นเป็นผู้ตัดสินใจ กำหนดนโยบาย บริหารและดำเนินกิจการต่างๆ ของท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นนั้น

5.2 องค์ประกอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

รศ.ดร. รัตนา เสริมพงศ์ (2552 : 69 - 70) โดยทั่วไปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายปฏิบัติงาน ทั้งนี้ บุคคลที่อยู่ในฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร มีลักษณะเป็นข้าราชการการเมือง เข้าสู่อำนาจโดยได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นทางตรงหรือทางอ้อม มีวาระการดำรงตำแหน่ง แต่หากทำงานผิดพลาด บกพร่อง ประชาชนไม่พอใจก็อาจถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งก่อนครบวาระได้ ส่วนฝ่ายปฏิบัติงานมีลักษณะเป็นข้าราชการประจำหรือเจ้าหน้าที่ในสายอาชีพ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคัดเลือกและว่าจ้างให้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ

5.3 หน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

รศ.ดร. รัตนา เสริมพงศ์ (2552 : 72 – 73)

1. การบริการสาธารณะ เป็นงานที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น การอำนวยความสะดวกในชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น การจัดการด้านสาธารณสุขูปโภค เช่น การทำประปา ไฟฟ้า ถนน สะพาน สวนสาธารณะ การกำจัดขยะมูลฝอย

2. การรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัย เป็นการป้องกันและแก้ไข ปัญหาสถานการณ์หรือเหตุร้ายที่อาจเกิดขึ้น เช่น การจัดระเบียบสังคม รักษาความสงบ งานป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัยงานดับเพลิง

3. การจัดสวัสดิการสังคม มีความสำคัญต่อประชาชนในท้องถิ่นมาก ยังมีผู้คน จำนวนไม่น้อยที่ยังประสบปัญหา ขาดแคลนที่อยู่อาศัย พึ่งพาตนเองไม่ได้ จำเป็นต้องได้รับการ ช่วยเหลือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น การจัดให้มีหน่วยบริการสาธารณสุข การสงเคราะห์ คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ

4. การจัดการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ให้เกิดความหวงแหน ผูกพัน จัดระบบให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสวยงาม

5. ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอด โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ส่งเสริมและ เผยแพร่ศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีในลักษณะต่างๆ เช่น จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ หรือศูนย์ วัฒนธรรมท้องถิ่น

6. การอำนวยความสะดวกด้านการบริการประชาชน เพื่อสนองตอบความ ต้องการของประชาชนในท้องถิ่น เช่น ด้านงานทะเบียนราษฎร งานเกี่ยวกับภาษีท้องถิ่น การจัดตั้ง สถานธนาบาล จัดตั้งตลาด สนามเด็กเล่น สวนสาธารณะ เป็นต้น ซึ่งเป็นการจัดเก็บรายได้ช่องทาง หนึ่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

7. การพัฒนาท้องถิ่น เป็นภารกิจโดยตรงของท้องถิ่น โดยการพัฒนาไปให้ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นจะเข้าไปพัฒนาพร้อมๆ กับประชาชน เช่น การจัดการศึกษา การจัดทำผังเมือง การพัฒนาอาชีพ

5.4 การบริหารจัดการทรัพยากรโดยท้องถิ่น

แนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ โดยเฉพาะในเรื่องทรัพยากรที่สำคัญ ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 – 2534) ทั้งนี้ ได้มีการวิเคราะห์ว่าปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นับวัน จะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นนั้น มีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้น จึงมีความ จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องเข้าไปดูแลเรื่องทรัพยากรธรรมชาติให้มากขึ้น และโดยวิธีการที่ เหมาะสม การดูแลทรัพยากรธรรมชาติจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยวิธีการที่เรียกว่า การประสานงานหรือ ความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน ที่หมายรวมถึงองค์กรภาครัฐในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัด

อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และองค์กรอื่นๆ ที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่นั้นๆ และได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้หน่วยงานต่างๆ ช่วยกันพิจารณากำหนดแนวทางหลักของแต่ละพื้นที่ว่าควรจะบริหารในรูปแบบใด (อ้างใน โครงการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยว 2549 : 37)

5.5 รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่

เนื่องจากเกิดปัญหาในการแย่งชิงทรัพยากรในทุกพื้นที่ จึงทำให้เกิดแนวคิดในเรื่องการบริหารจัดการในลักษณะ “พหุภาคี” ประกอบด้วย รัฐ ประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งนักวิชาการ สื่อมวลชนต่างๆ ในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ในแต่ละท้องถิ่นให้ชุมชนแสดงบทบาทในการพัฒนาและจัดการตนเองอย่างเป็นระบบและขั้นตอน (อ้างใน โครงการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยว 2549 : 37) โดยรูปแบบในการบริหารจัดการการพัฒนา มีดังนี้

1. การบริหารจัดการโดยรัฐฝ่ายเดียว ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ที่รัฐเป็นผู้ปฏิบัติงานจัดทำเองทั้งหมด โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นการบริหารการพัฒนาแบบดั้งเดิม
2. การบริหารจัดการโดยรัฐร่วมกับประชาชน ได้แก่ การบริหารการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของรัฐในรูปแบบของโครงการพัฒนาต่างๆ
3. การบริหารจัดการโดยภาคเอกชน มีลักษณะเป็นการมอบภารกิจหรือโอนกิจการบางส่วนหรือทั้งหมดไปให้เอกชนเป็นผู้ปฏิบัติจัดทำแทน (Privatization)

5.6 ความเกี่ยวข้องของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นกับการท่องเที่ยว

มนัส สุวรรณ (2545 : 327) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเชิงระบบที่จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบและกลไกขององค์ประกอบต่างๆ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้อย่างสมบูรณ์ นอกเหนือจากแหล่งหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการแล้ว ชุมชนท้องถิ่น คือ อีกองค์ประกอบหนึ่งที่เป็นตัวจักรสำคัญของระบบการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวที่ผ่านมาชุมชนท้องถิ่นไม่ได้เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินการเท่าที่ควร

ถ้าพิจารณาโดยบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบ ชุมชนท้องถิ่นโดยการรวมกลุ่มเป็นองค์กรลักษณะต่างๆ ควรต้องเป็นตัวจักรสำคัญที่จะทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ดำเนินการต่อไปได้ แหล่งหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นตัวกลไกที่ก่อเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการหวังเพียงผลกำไรจากการลงทุนจัดนำนักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยว คงเหลือ

เพียงชุมชนเท่านั้นที่เป็นผู้อยู่ในพื้นที่ บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญของชุมชน คือ การดูแล รักษา บำบัด และฟื้นฟูแหล่งหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

5.7 แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว (อ้างอิง โครงการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยว 2549 : 38 – 40)

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยได้รับการยอมรับทั้งในแง่ของหลักการและกลไกที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการพัฒนาต่างๆ หรือกิจการที่กำลังจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต โดยประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อรับทราบข้อมูล ข่าวสารหรือความรู้หรือผลกระทบที่เกี่ยวกับกิจกรรมที่อาจเกิดขึ้น การแสดงความคิดเห็น ที่สำคัญขจัดปัญหาความขัดแย้งและสร้างข้อตกลงร่วมกัน

มนัส สุวรรณ (2545 : 333) กล่าวว่า ประชาชนในท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังนี้

1. มีความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีต่อการท่องเที่ยว
2. มีอริยาสัยไมตรีที่ดีต่อนักท่องเที่ยว
3. ไม่นวดยโอกาสและเอาเปรียบนักท่องเที่ยว
4. ร่วมดูแลและรักษาสิ่งแวดล้อม
5. ร่วมมีส่วนร่วมได้ประโยชน์จากการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยให้ท้องถิ่นหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมก่อให้เกิดประโยชน์ (อ้างอิง คู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ 2552 : 15) คือ

1. สร้างความเป็นเจ้าของร่วมในทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดความรักและหวงแหน ส่งผลให้ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรและดูแลสิ่งแวดล้อม
2. ความสามัคคีจากการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและการตัดสินใจของสมาชิกในท้องถิ่น
3. การยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในท้องถิ่น
4. การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
5. การเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
6. การกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของท้องถิ่น
2. การกระจายอำนาจการบริหารจัดการ ซึ่งเป้าหมายหลักอยู่ที่การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกิจกรรมนั้นๆ โดยมีหลักการสำคัญ คือ

2.1 การกระจายบทบาท (Role) เช่น การปรับบทบาทขององค์กรภาครัฐ จากลักษณะการควบคุม ตรวจสอบ ไปเป็นการส่งเสริมและกำกับดูแล

2.2 การกระจายภาระหน้าที่ (Function) เช่น พันธกิจใจของกระทรวง ทบวง กรม ที่ควรกระจายลงสู่ท้องถิ่น

2.3 การกระจายอำนาจการตัดสินใจ ได้แก่ การตัดสินใจในเชิงนโยบาย การตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดแผน รวมทั้งการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร เช่น เงิน คน เทคโนโลยี และวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

3. แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ปัจจุบันได้มีความพยายามของทุกๆ ประเทศในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนา การอนุรักษ์ และการเสริมสร้างระบบประชาธิปไตยในระดับพื้นฐาน ซึ่งก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้าน คือ

3.1 กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในแง่การอนุรักษ์ในระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ ป้องกันและแก้ไขวิกฤตการณ์โลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบเชิงนิเวศ เพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ

3.2 กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยว ในด้านการศึกษาเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นความต้องการที่มากขึ้น เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้ ความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.3 กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มาจากรากหญ้า มีการกระจายรายได้ที่มีเหมาะสมเป็นไปตามความต้องการของผู้อยู่ในพื้นที่มากขึ้น

วรรณพร วนิชชาบุตร (อ้างใน โครงการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของอปท. เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยว 2549, 41) ได้เสนอว่า ควรจะมีรูปแบบการบริหารใน 2 ระดับ คือ

1. ระดับแนวนอน ประกอบด้วย หน่วยงานต่างๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง
2. ระดับแนวตั้ง ประกอบด้วย หน่วยงานของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล แต่มีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวมและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แรงงาน ความรู้ ตามอำนาจของผู้คนในท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ควรผนึกเอาการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอาศัยองค์กรท้องถิ่นเป็นเป้าหมายในการพัฒนา โดยจะต้องมีการผสมผสานเข้ากับพื้นที่และการปฏิบัติงานของหน่วยงานในระดับต่างๆ รวมทั้งภาคเอกชน ทั้งนี้

รัฐจะต้องกระจายอำนาจ และบทบาทในการบริหารจัดการให้แก่องค์กรในระดับท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล รักษาทรัพยากรในพื้นที่มากขึ้นด้วย

6. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสวนสาธารณะรักษะวาริน (บ่อน้ำแร่ร้อน)

ปัจจุบันจังหวัดระนอง ได้ชื่อว่าเมืองแห่งการท่องเที่ยวสปาเพื่อสุขภาพ โดยมีศักยภาพที่โดดเด่นมาก คือ มีแหล่งน้ำพุร้อนที่มีคุณภาพ มีปริมาณน้ำมาก กระจายอยู่หลายแห่งในจังหวัด ทั้งยังคงความเป็นธรรมชาติด้านสิ่งแวดล้อมค่อนข้างสูง มีแหล่งน้ำพุร้อน 7 แห่ง จากที่พบในภาคใต้ทั้งหมด 36 แห่ง (อ้างอิงในน้ำแร่ล้ำค่า...ธาราบำบัด ระนอง...สวรรค์ของคนรักสุขภาพ 4 - 7) ได้แก่

6.1 น้ำพุร้อนรักษะวาริน เป็นแหล่งน้ำแร่ที่สำคัญที่สุดของจังหวัดระนอง เนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งชุมชนและมีศักยภาพสูง มีบ่อน้ำแร่ร้อน 3 บ่อ คือ บ่อพ่อ บ่อแม่ และบ่อลูกสาว ซึ่งบ่อพ่อบริเวณนี้มีอุณหภูมิประมาณ 65 องศาเซลเซียส ไม่มีกลิ่นกำมะถัน

6.2 น้ำพุร้อนทุ่งยอหรือพรุหลุมพี น้ำพุร้อนบ้านทุ่งยอ ตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขาห่างจากคลองบางรีนไปทางทิศใต้ พื้นที่บริเวณนี้เดิมเป็นชุมชนเมืองดิบกู่ มีอุณหภูมิประมาณ 40 องศาเซลเซียส น้ำร้อนมีลักษณะใส สะอาด ไม่มีกลิ่นกำมะถันและก๊าซไข่เน่า มีน้ำร้อนไหลล้นออกนอกบ่อตลอดเวลา

6.3 น้ำพุร้อนบ้านพรัง ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกหงาว บริเวณหุบเขาริมคลอง พรัง เดิมเป็นพื้นที่ชุมชนเมืองดิบกู่เก่า น้ำมีอุณหภูมิ 45 องศาเซลเซียส ลักษณะใส เป็นบ่อน้ำอุ่นก่อด้วยซีเมนต์รูปวงกลม ภูมิทัศน์โดยรอบกลมกลืนกับธรรมชาติ เหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว

6.4. น้ำพุร้อนบ้านหาดยาย ตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติลำน้ำกระบุรี อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง อุณหภูมิน้ำผิวดิน 45 องศาเซลเซียส มีทั้งหมด 4 บ่อ น้ำล้นไหลเกือบตลอดเวลา พบก๊าซซัลเฟอร์ขึ้นมากับน้ำพุร้อนบ้างเล็กน้อย ไม่มีกลิ่นกำมะถัน

6.5 น้ำพุร้อนราชกรูด ตั้งอยู่ในเขตกองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 25 ตำบลราชกรูด อำเภอเมือง จังหวัดระนอง พื้นที่แห่งนี้เคยเป็นชุมชนเมืองดิบกู่เก่าเช่นกัน จัดว่าเป็นน้ำพุร้อนที่มีทัศนียภาพสวยที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดระนอง เพราะด้านตะวันออกเป็นภูเขาสูง และมีที่ราบติดกับทะเลทางทิศตะวันตก มีทั้งหมด 3 บ่อ ซึ่งเชื่อมต่อกันด้วยท่อน้ำ น้ำเกือบทั้งหมดถูกนำไปใช้ในการอุปโภคภายในค่ายทหาร พบสาหร่ายสีเขียว สีขาว ตามทางที่น้ำไหลซึมจากกัน

บ่อลงสู่คลอง และพบดินโคลนสีดำ ซึ่งเชื่อกันว่ามีสรรพคุณที่อาจนำมาพัฒนาใช้ในด้านเสริมความงาม น้ำพุร้อนแห่งนี้ยังไม่ได้ใช้เพื่อการท่องเที่ยวแต่อย่างใด

6.6 น้ำพุร้อนห้วยน้ำร้อน ตั้งอยู่ในหน่วยพิทักษ์ป่าวังน้ำเย็น เขตอำเภอเกาะเปอรัง จังหวัดระนอง เกิดบริเวณริมคลองห้วยน้ำร้อน อุณหภูมิน้ำที่ผิวดินประมาณ 75 องศาเซลเซียส น้ำร้อนอยู่ในป่า ชารน้ำร้อนน้ำเย็นจะไหลรวมกันที่น้ำตกวังน้ำเย็น ก่อนจะไหลลงสู่ทะเลอันดามัน ในอำเภอเกาะเปอรัง ปัจจุบันยังไม่เปิดให้บริการแก่ประชาชน

6.7 น้ำพุร้อนคลองบางริน อยู่ใกล้ๆ กับคลองบางริน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง พื้นที่นี้เป็นชุมชนเหมือนดึกดำบรรพ์เก่าแก่เช่นกัน อุณหภูมิน้ำร้อนที่ผิวดิน 50 องศาเซลเซียส ยังไม่เปิดให้ประชาชนให้บริการ แต่มีศักยภาพสูงที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดระนอง กำหนดวิสัยทัศน์ คือ “เป็นเมืองท่าฝั่งอันดามัน ที่มีชื่อเสียงระดับสากล ด้านการเป็นเมืองน้ำแร่และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สภาพแวดล้อม มีวัฒนธรรม ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และน่าอยู่” จากวิสัยทัศน์ดังกล่าว ได้กำหนดกลยุทธ์โดยการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากน้ำแร่ ในรูปแบบของการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและมาตรฐานความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนาบุคลากรและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว (อ้างใน แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.2555 – 2556) เทศบาลเมืองระนอง 33 – 34)

สวนสาธารณะรักษะวาริน (บ่อน้ำแร่ร้อน) มีพื้นที่บริเวณรัศมี 3 เส้น รอบบ่อพ่อ ได้มีการสงวนไว้เป็นที่สาธารณประโยชน์สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ตามประกาศอำเภอเขาฉกรรจ์ (อำเภอเมืองระนองปัจจุบัน) ที่ 17/2471 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2471 ภายหลังเมื่อมีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเทศบาลเมืองระนอง (14 มีนาคม 2479) ทำให้พื้นที่สวนสาธารณะอยู่ในเขตเทศบาลเมืองระนอง จังหวัดจึงมอบหมายให้เทศบาลบำรุงพัฒนสวนสาธารณะแห่งนี้ น้ำแร่ร้อนแหล่งนี้เป็นแหล่งน้ำแร่เก่าแก่ที่ถูกค้นพบมาเป็นเวลานานแล้ว ปรากฏหลักฐานจารึกไว้ในบันทึกขณะเสด็จฯ ประพาสเมืองระนองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เมื่อ พ.ศ.2433 โดยพระราชทานชื่อถนนเข้าแหล่งน้ำแร่ร้อนว่า “ถนนชลระอุ” ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า “บ่อน้ำร้อน” มาโดยตลอด ครั้งเมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเสด็จเยือนจังหวัดระนอง ได้มีการจัดสร้างพลับพลาที่ประทับภายในสวนสาธารณะ (10 มีนาคม 2510) และได้รับพระราชทานนามว่า “สวนรุกขชาติรักษะวาริน” เนื่องจากบริเวณสวนสาธารณะมีพันธุ์ไม้เก่าแก่มาก และมีบ่อน้ำแร่ที่ใช้รักษาโรคได้ ในปี พ.ศ.2529 อำเภอเมืองระนอง ในฐานะผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ร่วมกันตามพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น พ.ศ.2475 มาตรา 122 ได้มีหนังสือมอบอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันให้แก่เทศบาลระนอง ต่อมา

คณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2531 ให้นำพื้นที่ป่าไม้ในท้องที่ตำบลหาดส้มแป้น อำเภอเมือง จังหวัดระนอง กำหนดเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยรวมเขตพื้นที่สวนสาธารณะ บางส่วนด้วย เทศบาลเมืองระนองจึงดำเนินการขอกันพื้นที่ออกจากเขตป่าไม้ถาวร ตามมติ คณะรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ.2536 ปัจจุบันพื้นที่สาธารณะประโยชน์ตามประกาศอำเภอเขานิเวศน์จึงอยู่ในอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันของเทศบาลเมืองระนองเต็มทุกส่วน

ปัจจุบันสวนสาธารณะรักษะวาริน (บ่อน้ำแร่ร้อน) ห่างจากตัวเมือง 2 กิโลเมตร ไปตามถนนชลระอุสวนสาธารณะรักษะวาริน ขนานไปกับคลองหาดส้มแป้น น้ำแร่ร้อนแห่งนี้ ไม่มีกลิ่นกำมะถัน และสิ่งปนเปื้อนหรือสิ่งมีพิษตามข้อกำหนดมาตรฐานขององค์การอนามัยโลก (WHO) ประกอบด้วยแร่ธาตุสำคัญที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย จะมีบ่อน้ำร้อนที่ก่อด้วยซีเมนต์รูปวงกลม 3 บ่อ ประกอบด้วย

1. บ่อพ่อ เป็นบ่อปูนซีเมนต์ เส้นผ่าศูนย์กลางขนาด 2.80 เมตร สูงจากผิวดิน 0.80 เมตร น้ำในบ่อมีลักษณะใส มีฟองก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) ที่ผุดขึ้นมาจากก้นบ่อสู่ผิวน้ำค่อนข้างน้อย ไม่มีกลิ่นกำมะถัน ไม่มีสาหร่าย มีอุณหภูมิ 65 องศาเซลเซียส อัตราการไหลของน้ำแร่ร้อน ประมาณ 3.5 ลิตร/นาที่ หรือประมาณ 12.6 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง

2. บ่อแม่ เป็นบ่อปูนซีเมนต์เช่นเดียวกับบ่อพ่อ เส้นผ่าศูนย์กลาง ขนาด 1.50 เมตร สูงจากผิวดิน 0.85 เมตร น้ำแร่มีลักษณะใส ไม่มีกลิ่นกำมะถัน ไม่มีสาหร่าย อุณหภูมิ 65 องศาเซลเซียส

3. บ่อลูกสาว เป็นบ่อปูนซีเมนต์เช่นเดียวกัน มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ขนาด 2.00 เมตร และสูงจากผิวดิน 0.90 เมตร น้ำในบ่อมีลักษณะใส ไม่มีกลิ่นกำมะถัน ไม่มีสาหร่าย อุณหภูมิ 65 องศาเซลเซียส

นอกจากนี้ จะมีการส่งต่อน้ำแร่ร้อนไปยังพื้นที่ภายในบริเวณสวนสาธารณะรักษะวาริน เพื่อให้บริการแช่เท้าในบ่อแช่เท้าที่สร้างขึ้น และมีการกักเก็บหรือพักน้ำไว้ในแทงก์น้ำใต้ดิน เพื่อสูบส่งต่อไปใช้ในการอุปโภค นอกจากนี้ยังถือเป็นน้ำบริสุทธิ์ จึงเป็นแหล่งหนึ่งที่น่าไปผ่านพุทธรักษาทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ เพื่อใช้เป็นน้ำพระพุทธรณ์ในคราวพระราชพิธีฉลองพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อีกทั้งยังมีการนำน้ำจากแหล่งน้ำแร่ร้อนนี้ ไปใช้ประโยชน์ในโรงพยาบาล โรงแรม อาคารบ้านเรือน และด้วยภูมิทัศน์ที่มีความร่มรื่นงดงามแล้ว บริเวณรอบๆ ยังมีสภาพของเอกชน และวัดโปธาราม หรือที่เรียกว่า วัดบ่อน้ำร้อน ซึ่งมีห้องอาบน้ำแร่บริการสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อีกด้วย

ผลการวิเคราะห์คุณภาพของน้ำแร่ร้อน สวนสาธารณะรักษะวาริน

ได้มีการศึกษาและเก็บตัวอย่างน้ำแร่ร้อนจากบ่อน้ำร้อน ทั้ง 3 บ่อ ไปทำการวิเคราะห์ทางเคมี ผลการวิเคราะห์เป็นดังนี้

ตารางที่ 2.4 ผลการวิเคราะห์น้ำแร่ร้อน

ชื่อ	มิลลิกรัม/ลิตร (mg/l)												
	pH	TDS	Na	K	Ca	Mg	Fe	Mn	HCO ₃	F	So4	cl	SiO ₂
บ่อพ่อ	8.3	330	48.4	2.8	44.1	0.02	0.0	0.1	182	7.0	19.3	4.8	79.3
บ่อแม่	8.4	330	44.7	2.9	44.8	0.02	0.0	0.1	216	7.5	20.2	5.2	81.3
บ่อลูกสาว	8.4	330	46.1	2.8	44.1	0.02	0.0	0.1	219	7.0	21.0	5.6	79.8

หมายเหตุ	pH = ค่าความเป็นกรดต่าง	TDS = จำนวนสารละลายทั้งหมด
	Na = โซเดียม	K = โพแทสเซียม
	Ca = แคลเซียม	Mg = แมกนีเซียม
	Fe = เหล็ก	Mn = แมงกานีส
	HCO ₃ = ไบคาร์บอเนต	F = ฟลูออไรด์
	So4 = ซัลเฟต	cl = คลอไรด์
	SiO ₂ = ซิลิกา	

คุณภาพน้ำของน้ำร้อนจะค่อนข้างต่ำเล็กน้อย จากค่า pH ค่อนข้างสูง (8.3-8.4) และมีปริมาณ HCO₃ ที่ค่อนข้างมาก (182-219) TDS อยู่ในเกณฑ์ปกติ ไม่มี Fe และเกือบไม่มี Mn และ Mg การไม่พบ Mg ในน้ำร้อน อาจบ่งได้ว่า น้ำร้อนเหล่านี้ไม่น่าจะมีการผสมกับน้ำเย็นใต้ดิน และปริมาณของ F ระหว่าง 7.0-7.5 เป็นปริมาณที่มากกว่ามาตรฐานของน้ำสะอาดที่ใช้ดื่ม (มาตรฐานน้ำสะอาดที่ใช้ดื่ม มี F ไม่เกิน 1.5 mg/l)

ที่มา : รายงานศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากน้ำแร่ จังหวัดระนอง พ.ศ.2551 ของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดระนอง

ตารางที่ 2.5 ประโยชน์ของแร่ธาตุในน้ำพุร้อน

แร่ธาตุ	ประโยชน์
แคลเซียม	ช่วยเสริมสร้างกระดูกและฟัน , ส่งเสริมการเจริญเติบโตของเด็ก , ปรับสภาพความสมดุลของผิวไม่ให้แห้งกร้าน
แมกนีเซียม	สร้างและซ่อมแซมเซลล์ผิวที่เสื่อมสภาพ , ทำให้ระบบขับถ่ายทำงานดีขึ้น
โพแทสเซียม	ช่วยรักษาสมดุลของความเป็นกรด-ด่างของร่างกาย , ช่วยเผาผลาญอาหาร , ทำให้ผิวพรรณสดใส
โซเดียม	ช่วยกระตุ้นเซลล์ผิวให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ , ช่วยปรับสมดุลของน้ำในร่างกาย , ทำให้ระบบขับถ่ายทำงานดีขึ้น , ทำให้ระบบประสาททำงานดีขึ้น
ฟลูออไรด์	ช่วยเสริมสร้างให้ฟันแข็งแรง ป้องกันฟันผุ
ไบคาร์บอเนต	ช่วยลดกรดในกระเพาะอาหาร
ซัลเฟต	ช่วยให้เลือดแข็งตัว ป้องกันเลือดไหลไม่หยุด , เสริมสร้างกระดูก , ทำให้ระบบขับถ่ายดีขึ้น
โบรไมน์	ช่วยฆ่าเชื้อโรค แต่ไม่ทำให้ระคายเคืองผิว
คลอไรด์	ชำระล้างความสกปรกออกจากผิว
ทองแดง	ช่วยบำรุงเส้นใยคอลลาเจน
ไอโอดีน	ป้องกันโรคคอพอก
อีลาสติน	ปรับสภาพผิวให้เต่งตึง
แมงกานีส	ช่วยสร้างคอลลาเจนให้ผิว
สังกะสี	ช่วยผลิตเซลล์ผิวใหม่

จากข้อมูลอ้างอิงของกรมทรัพยากรธรณี

การอาบน้ำแร่ร้อนธรรมชาติ ที่มีอุณหภูมิ 42 องศาเซลเซียส โดยการแช่เป็นเวลา 8 – 10 นาที จะทำให้โลหิตในร่างกายหมุนเวียนได้ทั่วถึง ช่วยรักษาโรคความดันโลหิต และทำความสะอาดผิวหนัง บำรุงผิวพรรณให้สดใสเต่งตึง ความร้อนของน้ำจะทำให้เหงื่อออก ช่วยขับสิ่งอุดตันใต้ผิวหนัง สามารถบรรเทาอาการปวดเมื่อย บำบัดรักษาโรคไขข้อและกระดูก ทำให้ระบบเผาผลาญในร่างกายดีขึ้น จึงทำให้รู้สึกกระฉับกระเฉง ช่วยกำจัดความเครียดของร่างกายและจิตใจ ช่วยขยายหลอดเลือด ช่วยในการดูดซึม และเปลี่ยนออกซิเจนและกลูโคส ระหว่างเส้นเลือดฝอยและเนื้อเยื่อ

โดยเฉพาะสมอง กล้ามเนื้อลาย และไต (อ่างใน อาบน้ำแร่...แช่น้ำร้อน...ที่จังหวัดระนอง : สยามสอทสป่า ระนอง)

7. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเทศบาลเมืองระนอง

7.1 ประวัติความเป็นมาของเทศบาลเมืองระนอง

เทศบาลเมืองระนอง ได้ยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2479 โดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองระนอง จังหวัดระนอง พ.ศ. 2479 การยกฐานะนี้โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 42 วรรค 1 และวรรค 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ.2476 คือ ยกฐานะมาจากสุขาภิบาลระนอง ซึ่งขณะนั้นมีรายได้ประมาณ 30,000 บาทต่อปี

เดิมที่ตั้งของสำนักงานเทศบาลได้อาศัยส่วนหนึ่งของศาลากลางจังหวัดระนอง (เก่า) เป็นที่ตั้งสำนักงาน ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2482 ได้ย้ายไปตั้งสำนักงานอยู่ที่ดิน อันเป็นทรัพย์สินของกองการลูกเสือ ซึ่งเช่าจากแผนกศึกษาธิการจังหวัดระนองโดยเสียค่าเช่าเป็นรายปี ต่อมาในปี พ.ศ.2512 เทศบาลได้ก่อสร้างอาคารสำนักงานในที่ดินของเทศบาลเอง คือที่ตั้งอยู่ในที่ปัจจุบัน ถนนเพิ่มผล เนื้อที่ 32 - 3 - 10 3/10 ไร่ ในวงเงิน 1,200,000 บาท และเปิดใช้สำนักงาน เมื่อปี พ.ศ.2513 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

7.2 ที่ตั้ง/อาณาเขต

เทศบาลเมืองระนอง มีพื้นที่ครอบคลุมตำบลเขาหินเวศน์ทั้งหมด อยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดระนอง มีพื้นที่ 4.285 ตารางกิโลเมตร เท่ากับ 0.13% ของพื้นที่จังหวัดระนอง โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลบางนอน
ทิศใต้	ติดต่อกับ เทศบาลตำบลบางรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ เทศบาลตำบลบางรี องค์การบริหารส่วนตำบลบางนอน และองค์การบริหารส่วนตำบลหาดส้มแป้น
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ เทศบาลตำบลบางรี และเทศบาลตำบลปากน้ำท่าเรือ

7.3 ประชากร/ชุมชน

เทศบาลเมืองระนอง มีจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรทั้งสิ้น 16,539 คน (ข้อมูลจากสำนักทะเบียนเทศบาลเมืองระนอง ณ เดือนกันยายน 2553) มีบ้านเรือน จำนวน 7,261 หลัง (ข้อมูลจากสำนักทะเบียนท้องถิ่น เทศบาลเมืองระนอง ณ เดือนกันยายน 2553)

การแบ่งเป็นพื้นที่ที่จัดตั้งเป็นชุมชนและมีคณะกรรมการชุมชนรับผิดชอบอยู่ทั้งสิ้น

19 ชุมชน ดังนี้

1. ชุมชนตรอกขายโสด	2. ชุมชนตลาดองค์การ
3. ชุมชนด่านท่าเมือง	4. ชุมชนโรงกลวง
5. ชุมชนร่วมจิตร	6. ชุมชนสหพันธ์
7. ชุมชนซอย 2	8. ชุมชนตลาดแขก
9. ชุมชนซอย 9	10. ชุมชนพ่อดาจิง
11. ชุมชนเสือป่า	12. ชุมชนระนองแลนด์
13. ชุมชนตลาดใหม่-เสาแดง	14. ชุมชนเสาหลักชัยพัฒนา
15. ชุมชนบางสำนพัฒนา	16. ชุมชนสะพานยูงชาติเฉลิม
17. ชุมชนตลาดล่างภักดี	18. ชุมชนตลาดเก่า
19. ชุมชนตลาดพม่า	

7.4 ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

7.4.1 ด้านเศรษฐกิจ ในเขตเทศบาล ประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพธุรกิจการค้า ทั้งการค้าภายในจังหวัด และการค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้อาชีพรอง ได้แก่ การประมง การบริการ เป็นต้น โดยมีสถานประกอบการหลากหลายประเภท เช่น การจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม เสื้อผ้าสำเร็จรูป ของใช้ ของกึ่งซื้อปลีก สินค้าอุปโภคบริโภค คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ การฟังเพลง ร้องเพลงคาราโอเกะ และมีโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นขนาดเล็ก เช่น ทำวงกบประตูหน้าต่าง ซ่อมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เป็นต้น

7.4.2 ด้านการท่องเที่ยว เทศบาลเมืองระนองรับผิดชอบดูแลและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียงของประเทศ คือ แหล่งน้ำแร่ร้อนธรรมชาติ ตั้งอยู่ภายในสวนสาธารณะรักษะวาริน (บ่อน้ำร้อน) ห่างจากเทศบาลเมืองระนองไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 4005 (ถนนชลระอุ) เป็นระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ไปตามถนนชลระอุ ซึ่งเทศบาลพัฒนาศักยภาพของแหล่งน้ำแร่แห่งนี้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดระนอง โดยก่อสร้างระบบกระจายน้ำแร่ร้อน มีอ่างแช่น้ำร้อนบริการประชาชนบริเวณสวนสาธารณะ และมีการกระจายน้ำแร่ร้อนให้กับผู้ประกอบการธุรกิจภาคเอกชนในจังหวัด เช่น ธุรกิจโรงแรม สปา เป็นต้น นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกหนึ่งแห่ง คือ พระราชวังรัตนรังสรรค์ (จำลอง) ซึ่งสร้างขึ้นเพื่ออนุรักษ์สถานการเสด็จประพาสเมืองระนองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เมื่อ ปี พ.ศ.2433

สำหรับในเขตเทศบาลเมืองระนอง มีสวนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ 4 แห่ง ประกอบด้วย

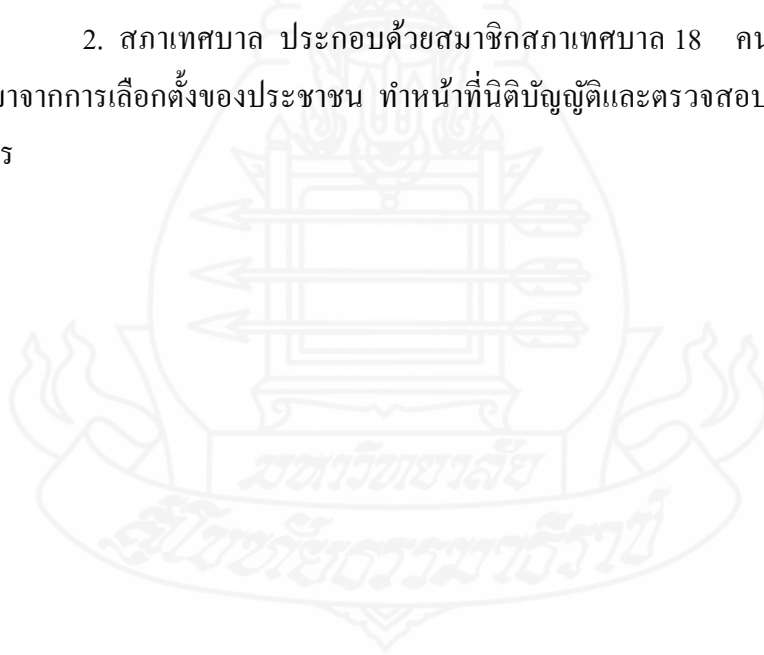
- สวนสุขภาพบริเวณหน้าสำนักงานเทศบาลเมืองระนอง
- สวนสาธารณะพระราชวังรัตนรังสรรค์ (จำลอง)
- สวนสาธารณะรักษะวาริน (บ่อน้ำร้อน)
- สนามเด็กเล่น/สวนสุขภาพด้านท่าเมือง

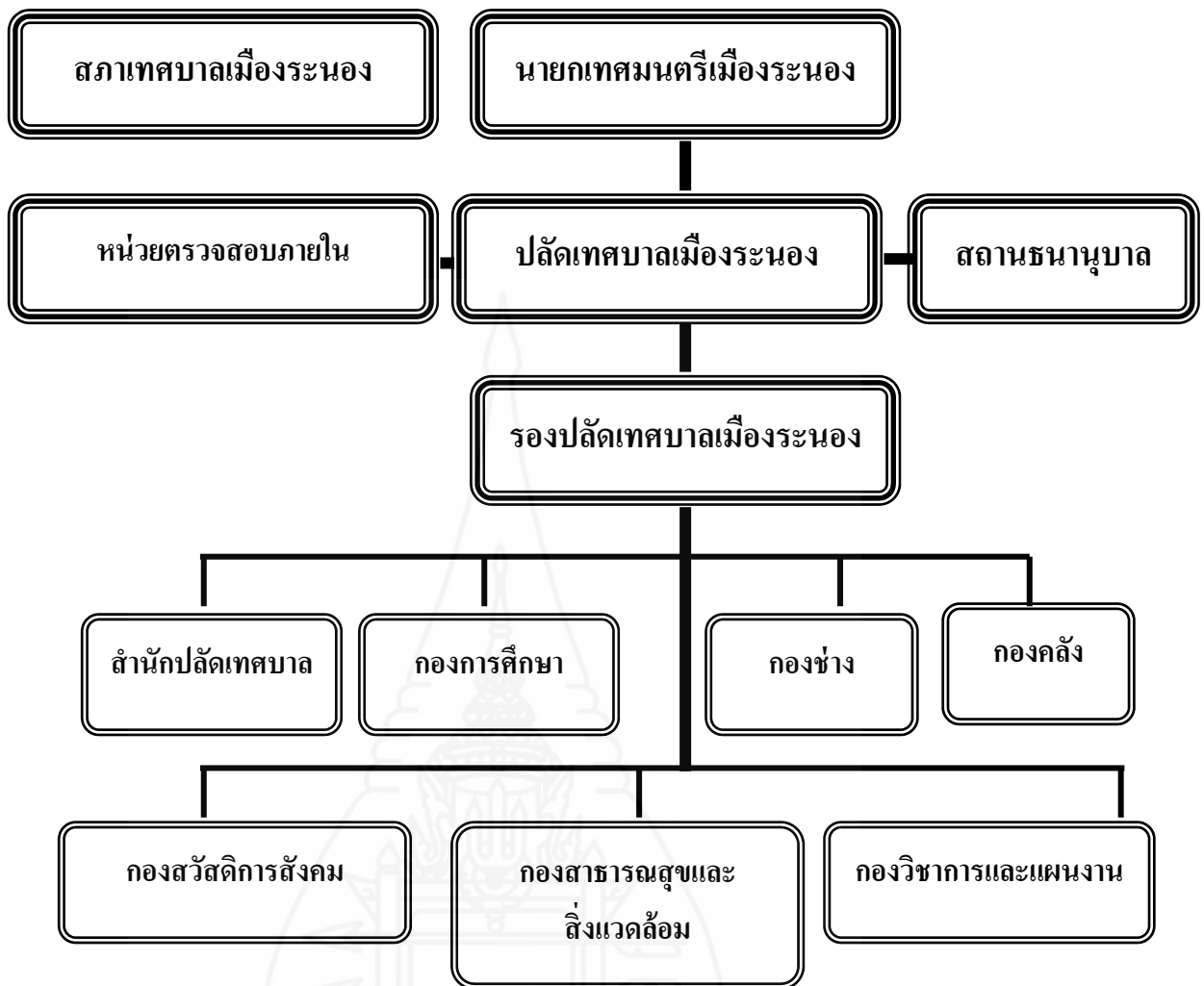
7.5 โครงสร้างและการบริหารงานขององค์การเทศบาลเมืองระนอง

ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดโครงสร้างขององค์การเทศบาล ประกอบด้วย

1. นายกเทศมนตรีหนึ่งคน มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ทำหน้าที่บริหารราชการเทศบาล โดยนายกเทศมนตรีอาจแต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีผู้ซึ่งมิใช่สมาชิกสภาเทศบาล เป็นผู้ช่วยเหลือในการบริหารราชการของเทศบาลได้ไม่เกินสามคน และอาจแต่งตั้งที่ปรึกษานายกเทศมนตรีและเลขานุการนายกเทศมนตรีได้จำนวนรวมกันไม่เกินสามคน

2. สภาเทศบาล ประกอบด้วยสมาชิกสภาเทศบาล 18 คน จากทั้งหมด 3 เขต เลือกตั้ง มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทำหน้าที่วินิจฉัยและตรวจสอบการบริหารงานของฝ่ายบริหาร

ภาพที่ 2.2 โครงสร้างการบริหารเทศบาลเมืองระนอง

นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการเทศาภิบาลของเทศบาลเมืองระนอง 1 แห่ง คือ สถานขนานุบาล สำหรับสวนสาธารณะรักษะวาริน (บ่อน้ำแร่ร้อน) อยู่ในความรับผิดชอบของงานส่งเสริมการท่องเที่ยว ฝ่ายอำนวยการ สำนักปลัดเทศบาล ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบงานดังต่อไปนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ปัญหา ปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองระนอง

2. การให้ความรู้ บริการข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวทั้งในเขตเทศบาลเมืองระนองของจังหวัดระนอง บริการต้อนรับและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว คณะทัศนศึกษา คูงาน สื่อมวลชนและองค์กรอื่นๆ ในการเยี่ยมชมหรือจัดกิจกรรมต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น สวนสาธารณะรักษะวาริน พระราชวังรัตนรังสรรค์ (จำลอง)

3. เก็บรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ หรือเผยแพร่ แหล่งท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ วารสาร

4. จัดกิจกรรมและ โครงการต่างๆ เพื่อส่งเสริมและพัฒนการท่องเที่ยวพร้อมรายงาน ผลการดำเนินงาน

5. ติดต่อประสานงานด้านการท่องเที่ยวกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เกิด ภาวการณ์ช่วยเหลือร่วมมือในการแก้ไขปัญหา พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกัน

6. รายงานและเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข อันเกิดจากการดำเนินงาน และข้อร้องเรียนจากสื่อต่างๆ เช่น แบบประเมินผล สื่อออนไลน์ เป็นต้น

7.6 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาในช่วงสามปี (พ.ศ.2555 – 2557)

7.6.1 วิสัยทัศน์การพัฒนาเทศบาลเมืองระนอง

“เป็นเมืองน่าอยู่และเมืองท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้วยหลักธรรมาภิบาลและ วิถีพอเพียง”

7.6.2 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาเทศบาลเมืองระนอง

จากการระดมความคิดเห็น วิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินสถานภาพการ พัฒนา ด้วยการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย อุปสรรคและโอกาส รวมทั้งการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา เทศบาลเมืองระนอง จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการ พัฒนาเทศบาลเมืองระนองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว คือ การส่งเสริม และพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น โดยยึดแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมและพัฒนาก การท่องเที่ยวในเขตเมือง และการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เชิงอนุรักษ์ ตลอดจนพัฒนาระบบการ กระจายน้ำแร่ร้อนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาระบบการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ป้องกันและแก้ปัญหาน้ำเสีย และปัญหามลพิษ รวมทั้งส่งเสริมการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจน เสริมสร้างให้เมืองมีความสวยงาม ร่มรื่น เป็นเมืองน่าอยู่

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุพรรณิ สงวนพัฒน์ (2547) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนไทลื้อ ตำบลหย่อน อำเภอยะยา จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีองค์ประกอบการท่องเที่ยว 3 ด้าน คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ด้านการ

เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังมีจุดอ่อนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว คือ การรักษาความปลอดภัย ซึ่งต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

ปาลิรัตน์ การดีและศรีศักดิ์ สุนทรไชย (2548) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูล 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหารภาครัฐและเอกชน กลุ่มบริษัทนำเที่ยว กลุ่มผู้ประกอบการสปาและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการสปา ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินการและปัญหาอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

1.1 กลุ่มผู้บริหารภาครัฐและเอกชน มีจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ การเก็บภาษีซ้ำซ้อนหลายหน่วยงาน ขาดการประสานงาน การใช้ภาษาสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ขาดมาตรฐานในการบริการ การประชาสัมพันธ์น้อย และขาดงบประมาณการลงทุน

1.2 กลุ่มบริษัทนำเที่ยว ขาดความชัดเจนและความต่อเนื่องของนโยบาย เจ้าหน้าที่ภาครัฐเปลี่ยนบุคลากรบ่อย ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญ โดยเฉพาะ ขาดทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ การบริการขาดคุณภาพ มีการแข่งขันกันสูง การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึงครอบคลุม

1.3 กลุ่มผู้ประกอบการสปา ขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ มีจำนวนสถานบริการมากเกินไป ขาดการฝึกอบรมและฝึกอบรมที่มีมาตรฐาน ขาดทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศ

1.4 กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้ที่เข้ามาใช้บริการยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสปา

2. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภาพรวม

2.1 กลุ่มผู้บริหารภาครัฐและเอกชน สถานบริการสปาควรผ่านมาตรฐานทั้งทางด้านความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อม มีความสะอาด สะดวก มีการบริการที่หลากหลาย เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและเอกลักษณ์ความเป็นไทย ควรมีการแข่งขันอย่างเสรี มีศูนย์บริการแบบ One Stop Service เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้า เน้นการประชาสัมพันธ์ โดยการจัด Road Show และบริการข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย สำหรับบุคลากร ควรได้รับการฝึกอบรมและผ่านการสอบที่ได้มาตรฐาน

2.2 กลุ่มบริษัทนำเที่ยว ควรมีการดำเนินการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น มีการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ เช่น การตกแต่ง สถาปัตยกรรม ผลิตภัณฑ์

2.3 กลุ่มผู้ประกอบการสปา ควรจัดสถานที่ให้มีความสะอาด สะดวก ปลอดภัย เป็นธรรมชาติ มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย สงบ มีความเป็นส่วนตัว ทางด้านบุคลากร ควรมีความรู้ความชำนาญ และเชี่ยวชาญในการปฏิบัติโดยผ่านการฝึกอบรมอย่างถูกวิธีและมีมาตรฐาน มีมนุษยสัมพันธ์ อธิษาศยดี ควรเป็นสถานบริการสปาแบบครบวงจร ให้บริการแบบไทย มีความเป็น

เอกลักษณ์ไทย อัตราค่าบริการที่เหมาะสม มีการประชาสัมพันธ์หลากหลายช่องทาง รวมทั้งการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้

2.4 กลุ่มนักท่องเที่ยว ในด้านสถานที่ควรมีความสะอาด สวยงาม ปลอดภัย การเดินทางสะดวก เจียบสงบ มีความเป็นธรรมชาติ เน้นความเป็นไทย ด้านบุคลากรควรมีอัธยาศัยไมตรีที่ดี มีความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์อย่างมืออาชีพ มีการอบรมอย่างสม่ำเสมอ ควรมีการบริการที่หลากหลาย มีคุณภาพ รวดเร็ว การใช้ภาษาสื่อสารที่ถูกต้อง อัตราค่าบริการที่เหมาะสม มีการนำความรู้และเทคโนโลยีใหม่เข้ามาใช้

สัญญา ม่วงราช (2553) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติคลองลาน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ผลการศึกษาพบว่า

1. ด้านแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว พบว่าควรมีการปรับปรุงซ่อมแซมถนนเส้นทางเข้าน้ำตกคลองลาน ควรติดตั้งป้ายจราจรเตือนเมื่อถึงบริเวณอันตราย และขอความร่วมมือประชาชนในการใช้ถนนเส้นทางนี้ และทางอุทยานแห่งชาติคลองลานต้องดำเนินการติดตั้งป้ายรณรงค์การรักษาความสะอาดในพื้นที่

2. ด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยว พบว่าควรมีการจัดงบประมาณเพิ่มอุปกรณ์ให้บริการต่างๆ เพิ่มให้เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเบื้องต้น จัดสถานที่บริการต้อนรับนักท่องเที่ยวให้พอ

3. ด้านการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่าควรมีการพัฒนาโดยหน่วยงานของภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวร่วมกับประชาชนในพื้นที่ร่วมกันสนับสนุนวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ชาติรี โต้ะมีนา (2551) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบึงทะเลบัน องค์การบริหารส่วนตำบลวังประจัน อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล ผลการวิจัยพบว่า บึงทะเลบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทะเลบันและอยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลวังประจัน การดำเนินการในแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวจะต้องขออนุญาตในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทะเลบันต่อกรมอุทยานแห่งชาติและสัตว์ป่าทุกครึ่ง ทำให้การพัฒนาล่าช้าและไม่ต่อเนื่อง ซึ่งเป็นอุปสรรคในการพัฒนาบึงทะเลบัน อีกประการหนึ่ง องค์การบริหารส่วนตำบลวังประจันเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง มีรายได้ไม่มากนัก ทำให้การพัฒนาได้ไม่มากและรวดเร็วตามที่กำหนด สำหรับแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบึงทะเลบัน จุดเด่น คือ มีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ลำธารและสัตว์ป่า แนวทางการพัฒนาบึงทะเลบัน ควรให้ประชาชน กลุ่มและองค์กรมีส่วนร่วมใน

การจัดการการท่องเที่ยว ด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก มีการบริการสถานที่จอดรถทางเดินเท้า ที่พัก ศาลาพักผ่อน ด้านการบริหารจัดการ ควรมีแผนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อควบคุมดูแลการดำเนินการ มีการอบรมสัมมนา ทั้งนี้ ทุกๆ กิจกรรมของการดำเนินการควรให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกครั้ง เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ฉันทันชนก ไชยสมบูรณ์ (2552) ศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษา บ่อน้ำร้อน-สวนสาธารณะรักษะวาริน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ผลการวิจัยพบว่า เหตุผลในการเดินทางมาท่องเที่ยว คือ เพื่อสุขภาพ โดยมีความคาดหวังในการท่องเที่ยว คือ ทำให้สุขภาพดีขึ้น ได้รับข้อมูลจากการบอกต่อจากบุคคลอื่น/เพื่อน และจะกลับมาท่องเที่ยวที่นี่อีกในครั้งต่อไป

ลำพันธ์ ขุนราช (2553) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติให้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยจูงใจในการมาท่องเที่ยว คือ ความเป็นธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว โดยมีกิจกรรมหลักในระหว่างท่องเที่ยว คือ การอาบน้ำแร่ และเป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ สำหรับสิ่งที่ประทับใจในการท่องเที่ยว คือ ความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งควรจะต้องกำหนดแนวทางการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และที่สำคัญ คือ ก่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะต้องศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมทั้งต้องสอบถามความคิดเห็นของผู้ประกอบการทางด้านการท่องเที่ยว เพื่อจะได้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว

พรเทพ ศรีชูวงศ์ (2553) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติสวนสาธารณะรักษะวาริน อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง ผลการศึกษาพบว่า สภาพธรรมชาติและภูมิทัศน์โดยรวมทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติสวนสาธารณะรักษะวารินมีความเป็นธรรมชาติร่มรื่น มีประชาชนและนักท่องเที่ยวให้ความนิยมเข้าใช้บริการ มีประเด็นปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวอยู่ 5 ประเด็น ได้แก่ การจัดการด้านความสะดวกอย่างถูกสุขลักษณะ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น การจัดการด้านความปลอดภัย การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และข้อจำกัดด้านงบประมาณในการพัฒนา มีแนวทางการพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติสวนสาธารณะรักษะวาริน คือ จะต้องพัฒนาพื้นที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยต้องเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน สร้างจิตสำนึกในการตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่น

คำนึงถึงการรักษาสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ต้นไม้ดั้งเดิมของพื้นที่ จัดการด้านความสะอาดของน้ำแร่ร้อนอย่างถูกสุขลักษณะ จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น และการดูแลความปลอดภัยปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว สร้างสื่อประชาสัมพันธ์ถึงวิธีการและผลการบำบัดรักษาโรคด้วยน้ำแร่ร้อนรักษะวาริน ตลอดจนจัดให้มีเจ้าหน้าที่และจุดประชาสัมพันธ์ให้บริการและคำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว

อิสริยา หะยีดีรัมย์และอุษณีย์ เขียวพา (2553) ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการท่องเที่ยวสวนสาธารณะรักษะวาริน จังหวัดระนอง ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนที่มาท่องเที่ยวสวนสาธารณะรักษะวาริน จังหวัดระนอง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อยู่ในระหว่าง 37 – 47 ปี ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท มีรายได้ต่อเดือน 5,000 – 10,000 บาท มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี โดยมีความถี่ในการท่องเที่ยวมากกว่า 3 ครั้งต่อเดือน เพื่อรักษาสุขภาพ โดยได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวจากเพื่อน/ญาติ สำหรับความคิดเห็นที่มีระดับสูงสุดถึงต่ำสุด คือ การบำบัดด้วยบ่อน้ำแร่ร้อนช่วยผ่อนคลายความเมื่อยล้า รองลงมา คือ ภูมิทัศน์บริเวณสวนสาธารณะรักษะวาริน มีความสวยงาม เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มีห้องน้ำเพียงพอตามลำดับ

กรอบแนวคิด

จากการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมข้างต้น (เสาวภา มีถาวรกุล , สุวัฒน์ จูชากรณและคณะ และ เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์) ผู้วิจัยสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลในการพัฒนาสวนสาธารณะรักษะวาริน (บ่อน้ำแร่ร้อน) ประกอบด้วย

1. ปัจจัยด้านบุคลากร หมายถึง มีเจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความกระตือรือร้นพร้อมที่จะให้บริการ ข้อมูลข่าวสาร อำนวยความสะดวกและคำแนะนำตลอดเวลา
2. ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐาน หมายถึง สวนสาธารณะรักษะวาริน (บ่อน้ำแร่ร้อน) มีความสะอาด สวยงาม มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน มีน้ำประปา ที่จอดรถเพียงพอ และมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกต่อการเข้า - ออก
3. ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง ร้านอาหารมีความสะอาด ถูกสุขลักษณะ ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึกมีความเหมาะสม มีทางลาดสำหรับรถเข็นผู้พิการ มีที่พักที่สะดวกสบาย ห้องน้ำมีความสะอาดและเพียงพอ พร้อมทั้งมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวไว้บริการ

โดยระดับประสิทธิผลในการพัฒนาสวนสาธารณะรักษะวาริน (บ่อน้ำแร่ร้อน) สามารถพิจารณาได้จากการบรรลุผลตามมาตรฐานหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติและศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ ดังนี้

1. เกณฑ์มาตรฐานหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

1.1 การให้บริการ ประกอบด้วย

เกณฑ์ที่ 1 คุณภาพน้ำที่เหมาะสมในการให้บริการ น้ำพุร้อนธรรมชาติที่จะนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อการอาบ หรือดื่ม หรือเพื่อการรักษาโรคจะต้องมีคุณสมบัติทางเคมีและคุณสมบัติทางกายภาพที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการรักษาทางการแพทย์

เกณฑ์ที่ 2 ห้องแช่น้ำพุร้อน/บ่อแช่น้ำพุร้อน/สระว่ายน้ำ ห้องน้ำ/บ่อน้ำ/สระว่ายน้ำ ต้องมีการจัดการด้านความสะอาดอย่างถูกสุขลักษณะและจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับการป้องกันอันตรายกับผู้ให้บริการอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุที่เกิดจากการแช่น้ำพุร้อน และไม่ก่อให้เกิดการแพร่เชื้อโรคต่อผู้ให้บริการ

เกณฑ์ที่ 3 ห้องอาบน้ำ/ห้องสุขา/ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า/ล็อกเกอร์ ต้องมีการจัดการด้านความสะอาดอย่างถูกสุขลักษณะ และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับการป้องกันอันตรายกับผู้ให้บริการอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุที่เกิดจากการแช่น้ำพุร้อน

1.2 การจัดการความปลอดภัย ประกอบด้วย

เกณฑ์ที่ 4 การจัดการด้านความปลอดภัย แหล่งท่องเที่ยวต้องมีความพร้อมในการป้องกันและรักษาความปลอดภัยตลอดระยะเวลาที่ให้บริการ รวมไปถึงความสามารถในการปฐมพยาบาลให้กับนักท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวได้

1.3 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

เกณฑ์ที่ 5 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม มีการจัดการด้านกำจัดของเสียต่างๆ อย่างถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดมลพิษด้านต่างๆ ต่อแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติและพื้นที่โดยรอบ และไม่รบกวนกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการด้านสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพของลักษณะภูมิประเทศ

2. เกณฑ์ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

2.1 การบริหาร ประกอบด้วย

เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ไม่มีการดัดแปลงจนทำให้สภาพธรรมชาติที่มีอยู่เดิมเปลี่ยนไป และสามารถเป็นจุดดึงดูดความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวได้

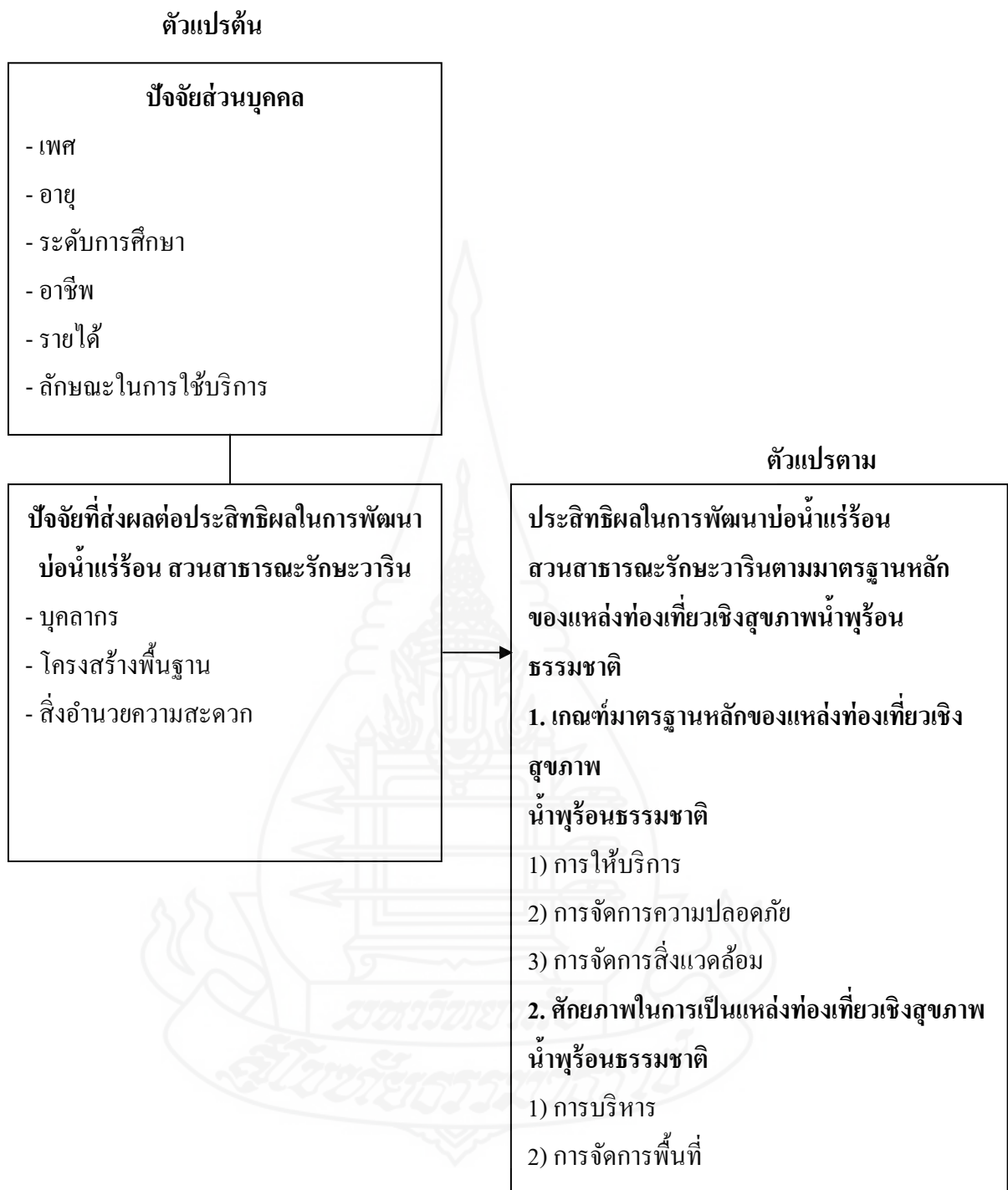
เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว บริเวณแหล่งน้ำพุร้อน ธรรมชาติและบริเวณโดยรอบมีศักยภาพที่จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวรวมถึงการพัฒนาต่างๆ ที่ จะเกิดขึ้น

2.2 การจัดการพื้นที่ ประกอบด้วย

เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อการใดๆ ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ ซึ่ง อาจทำให้เกิดความเสื่อมโทรมหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติเดิม รวมไปถึงการขัดต่อ ลักษณะภูมิประเทศหรือความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และให้ชุมชนได้เป็นส่วนหนึ่งในการ ท่องเที่ยว โดยตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวของตน ส่งเสริมให้เกิดการ ประโยชน์ของพื้นที่อย่างยั่งยืน

โดยสามารถแสดงกรอบแนวคิดได้ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย